

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

SAVJET EVROPE

EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

PRVO ODJELJENJE

PREDMET ALEKSANDR MAKAROV PROTIV RUSIJE

(Predstavka br. 15217/07)

PRESUDA

STRASBOURG

12. mart 2009.

KONAČNA

14.09.2009.

Moguće su redaktorske izmjene teksta presude.

U predmetu Aleksandr Makarov protiv Rusije,
Evropski sud za ljudska prava (Prvo odjeljenje), zasjedajući u vijeću u sastavu:

Christos Rozakis, *predsjednik*,

Anatoly Kovler,

Elisabeth Steiner,

Dean Spielmann,

Sverre Erik Jebens,

Giorgio Malinverni,

George Nicolaou, *sudije*,

i Søren Nielsen, *sekretar Odjeljenja*,

poslije rasprave na sjednici zatvorenoj za javnost, koja je održana 17. februara 2009. godine, izriče sljedeću presudu koja je usvojena tog dana:

POSTUPAK

1. Postupak u ovom predmetu pokrenut je na osnovu predstavke (br. 15217/07) protiv Ruske Federacije koju je na osnovu člana 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda („Konvencija“) Sudu podnio ruski državljanin g. Aleksandr Sergeyevich Makarov („podnosilac predstavke“) dana 14. marta 2007. godine.

2. Podnosioca predstavke je zastupao g. I. Trubnikov, advokat iz Tomska. Rusku državu („Država“) zastupala je gđa V. Milinchuk, nekadašnja zastupnica Ruske Federacije u Evropskom sudu za ljudska prava.

3. Podnosilac predstavke se posebno žalio na užasno loše uslove pritvora i prekomjerno trajanje pritvora.

4. Dana 3. septembra 2007. godine Sud je odlučio da Državu obavijesti o predstavi. Primjenjujući odredbe člana 29. stav 3. Konvencije, Sud je odlučio da će uz osnovanost predstavke istovremeno razmatrati i njenu prihvatljivost. Na zahtjev podnosioca predstavke, Sud je predstavi dao prioritet u skladu s pravilom 41. Poslovnika Suda.

5. Dana 17. septembra 2008. godine Sud je, u skladu s Pravilom 54. stav 2 (a) Poslovnika Suda, pozvao strane da dostave dodatne informacije u vezi s produženjem pritvora podnosiocu predstavke nakon 6. decembra 2007.

6. Država je uložila prigovor protiv zajedničkog razmatranja prihvatljivosti i osnovanosti predstavke. Nakon razmatranja Sud je odbacio prigovor Države.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

7. Podnosilac predstavke je rođen 1946. godine i do hapšenja je živio u Tomsku.

A. Pokretanje krivičnog postupka i hapšenje podnosioca predstavke

8. U julu 1996. godine podnosilac predstavke je izabran na funkciju gradonačelnika Tomska. Godine 2000. je ponovo izabran.

9. Godine 2006. dva suvlasnika jedne privatne firme žalila su se Oblasnom odjeljenju Federalne službe bezbjednosti („FSB“) u Tomsku da je rođakinja podnosioca predstavke, gđa E., pokušala od njih iznuditi 3.000.000 ruskih rubalja (RUB) zaprijetivši da će im srušiti nekretnine i spriječiti ih da ih ponovo izgrade. Prema riječima suvlasnika, nakon njihovog odbijanja da plate, podnosilac predstavke je poništio rješenje gradonačelnika Tomska od 26. septembra 2005. kojim je njihovoj firmi dodijeljena jedna parcela i dao je tu parcelu u vlasništvo svojoj rođakinji, gđi E. Dopisom od 15. septembra 2006. godine podnosilac predstavke je naložio predsjedniku Odbora za zemljište grada Tomska da sruši imovinu firme koja se nalazila na tom zemljištu. Država je Sudu dostavila kopiju pritužbe suvlasnika koja je podnesena FSB-u 5. decembra 2006. godine.

10. Dana 6. decembra 2006. godine Tužilaštvo Tomske oblasti je, postupajući po pritužbi suvlasnika i u skladu s rezultatima preliminarne istrage koje je sproveo FSB, pokrenulo krivični postupak protiv podnosioca predstavke pod sumnjom da je zloupotrijebio položaj te pomagao i podsticao krivično djelo teške iznude. Istoga dana podnosilac predstavke je uhapšen i upućen u pritvorsku jedinicu grada Tomska.

11. Podnosiocu predstavke je pozlilo i odmah je prebačen u Naučno-istraživački institut za kardiologiju („Institut“), gdje mu je dijagnostikovana ishemijska bolest srca, nestabilna angina pectoris, srčana insuficijencija, hronični pankreatitis, hronični holecistitis i bronhitis.

12. Dana 8. decembra 2006. godine komisija sastavljena od medicinskih stručnjaka iz Instituta izdala je ljekarski nalaz u kojem se konstatuje da je podnosilac predstavke sposoban da učestvuje u prekrivičnoj istrazi. Komisija je takođe zaključila da podnosilac predstavke može ostati u pritvoru pod uslovom da mu se, prema potrebi, pruži hitna ljekarska pomoć.

B. Određivanje pritvora za podnosioca predstavke

1. Odobravanje pritvora za podnosioca predstavke (odluke od 8. decembra 2006.)

13. Viši istražitelj Tužilaštva Tomske oblasti zatražio je od Sovjetskog rejonskog suda grada Tomska da odobri pritvor za podnosioca predstavke.

14. Dana 8. decembra 2006. godine Rejonski sud je utvrdio da tužilaštvo mora dostaviti dodatne dokaze kojima će potkrijepiti svoj zahtjev, te odobrio 72-satno produženje policijskog pritvora za podnosioca predstavke. Rejonski sud je naveo da podnosilac predstavke treba da ostane u pritvoru do 18:07 11. decembra 2006. godine. Relevantni dio odluke glasi:

„Vršiteljica dužnosti načelnika odjeljenja... Tužilaštva Tomske oblasti, gđa K., na ročištu je podnijela zahtjev za 72-satno produženje pritvora [za podnosioca predstavke] radi obezbjeđivanja vremena za podnošenje dodatnih dokaza, tj. identifikacionih dokumenata osumnjičenog – kopije pasoša osumnjičenog, kojima će potkrijepiti svoj zahtjev.

Osumnjičeni, [podnosilac predstavke], se nije složio sa zahtjevom navodeći da nije bilo osnova za produženje pritvora.

Advokati osumnjičenog se takođe nisu složili sa zahtjevom te su objasnili da [podnosilac predstavke] nema namjeru da pobjegne, da ima stalno prebivalište i da je njegovo hapšenje bilo nezakonito jer nije bilo osnova za njegovo hapšenje u skladu s članom 91. Zakonika o krivičnom postupku Ruske Federacije. Zbog navedenog su zatražili da se zahtjev odbaci.

Nakon što je saslušao argumente strana u postupku i proučio materijal u krivičnom spisu, sud je odobrio produženje...

Na osnovu člana 108. stav 7. Zakonika o krivičnom postupku Ruske Federacije, sud ima pravo da odobri produženje na zahtjev. Ako smatra da je hapšenje bilo zakonito i opravdano, [sud] može odobriti 72-satno produženje od trenutka kada je donesena sudska odluka da se strani dozvoli da podnese dodatne dokaze u prilog [tvrdnji] da je primjena mjera ograničenja slobode kao što je pritvor opravdana ili neopravdana.

Nakon što je proučio materijale u spisu predmeta, sud je utvrdio da je hapšenje [podnosioca predstavke] zakonito i opravdano.

Na osnovu člana 91. Zakonika o krivičnom postupku Ruske Federacije, istražni organ, istražitelj ili tužilac ima pravo da uhapsi lice osumnjičeno da je počinilo krivično djelo kažnjivo zatvorom ako je zadovoljen jedan od sljedećih uslova:

(1) da je lice zatečeno u izvršenju krivičnog djela ili odmah nakon što je počinilo krivično djelo;

(2) da su žrtve ili svjedoci prepoznali to lice kao izvršioca krivičnog djela; ili

(3) da su na tom licu ili na njegovoj odjeći, ili kod njega ili u njegovoj kući pronađeni očigledni tragovi ili znaci krivičnog djela.

Kao što je vidljivo iz zapisnika o hapšenju [podnosioca predstavke], on je uhapšen 6. decembra 2006. godine pod sumnjom da je počinio krivična djela iz člana 91. stav 1 (2) Zakonika o krivičnom postupku Ruske Federacije, jer su ga žrtve prepoznale kao izvršioca tih krivičnih djela. Nije bilo povreda krivičnog procesnog prava.

Dana 6. decembra 2006. godine, u 9:05 časova, tj. prije hapšenja, protiv identifikovanog lica – [podnosilac predstavke] – pokrenut je krivični postupak zbog sumnje da je počinio krivična djela iz člana 33. stav 5., člana 163. stav 3(b) i člana 285. stav 2. Krivičnog zakonika Ruske Federacije.

Imajući u vidu navedeno, sud smatra da je se odobrenje 72-satnog produženja zakonito i opravdano...”

15. Nekoliko sati kasnije tužilaštvo je Rejonskom sudu dostavilo dodatne dokaze (kopiju pasoša podnosioca predstavke, izvještaj stručne ljekarske komisije o zdravstvenom stanju podnosioca predstavke i dokumente koji potvrđuju da je on gradonačelnik Tomska) kojima je potkrijepilo svoj zahtjev za odobrenje pritvora za podnosioca predstavke.

16. Postupajući po dodatnim informacijama koje je dostavilo tužilaštvo, Rejonski sud je istog dana odobrio pritvor za podnosioca predstavke pod obrazloženjem da je optužen za teška krivična djela, da ima više prebivališta i da postoji bojazan da bi mogao pobjeći i ometati sprovođenje pravde. Rejonski sud je naveo da je podnosilac predstavke osumnjičen za zloupotrebu položaja gradonačelnika i da bi zbog toga, u slučaju puštanja na slobodu, mogao uticati na svjedoke koji rade u kabinetu gradonačelnika i uništiti dokaze. Sud se takođe pozvao na izvještaj ljekarske komisije u kojem se konstatuje da je podnosilac predstavke sposoban da učestvuje u krivičnom postupku i da ostane u pritvoru.

17. Dana 11. decembra 2006. godine Rejonski sud je suspendovao podnosioca predstavke s funkcije gradonačelnika Tomska.

18. Dana 18. decembra 2006. godine Sud Tomske oblasti je potvrdio odluke Rejonskog suda od 8. decembra 2006. godine kojima je odobreno 72-satno produženje policijskog pritvora za podnosioca predstavke i odobren njegov pritvor. Oblasni sud je uvažio razloge koje je naveo Rejonski sud.

19. Kasnije u decembru protiv podnosioca predstavke pokrenuta su još dva krivična predmeta. Dana 25. decembra 2006. godine on je dodatno optužen za tešku zloupotrebu položaja i nezakonite poslovne aktivnosti. Naime, tužilaštvo je podnosioca predstavke sumnjičilo da je 1997. godine, zloupotrebom ovlaštenja koje je imao kao gradonačelnik Tomska, na nezakonit način stekao 30% akcija u jednom velikom veletrgovačkom preduzeću i oko 33% akcija u drugom javnom preduzeću.

2. Produženje pritvora za podnosioca predstavke do 6. maja 2007. (nalog o određivanju pritvora od 5. februara 2007.)

20. Dana 30. januara 2007. godine Tužilac Tomske oblasti je od Sovjetskog rejonskog suda zatražio da produži pritvor podnosiocu predstavke za dodatna tri mjeseca, tvrdeći da je podnosilac predstavke optužen za teška krivična djela i da postoji bojazan da bi mogao uticati na svjedoke, uništiti dokaze, ometati sprovođenje pravde i pobjeći. Tužilac se pozvao na informacije dobijene od Oblasnog odjeljenja FSB-a u Tomsu,

prema kojima je podnosilac predstavke želio da napusti Rusiju i da se preseli u neku od zemalja članica Evropske unije, vjerovatno Poljsku ili Češku Republiku. Priložen je dopis zamjenika načelnika Oblasnog odjeljenja FSB-a u Tomsku. Relevantni dio dopisa glasi:

„Iz dostupnih informacija proizlazi da je [podnosilac predstavke] od svoje kćerke gđe Y. zatražio da podnese ostavku [na funkciju koju je obavljala] u organima za sprovođenje zakona i da brzo proda nekretnine koje posjeduje, uključujući kuću..., te ju je savjetovao da zajedno s djecom što prije napusti Rusiju.

Istovremeno, [podnosilac predstavke] preduzima korake u cilju ometanja istrage, koristeći svoje veze s vlastima u Tomsku i u Tomskoj oblasti. Naime, [podnosilac predstavke] je, uz pomoć svoje rodbine i bliskih prijatelja, uticao na zvaničnike Gradskog vijeća [Tomska] koji se pojavljuju u svojstvu svjedoka u krivičnom predmetu br. 2006/4500, uključujući i iznošenjem prijetnji da će protiv njih i članova njihovih porodica upotrijebiti fizičku silu. Osim toga, on aktivno koristi negativne informacije kojima se narušava ugled visokih zvaničnika i zaposlenika u kabinetu gradonačelnika Tomska, u Upravi Tomske oblasti te članova Gradskog vijeća Tomska.

Nadalje, ... po nalogu [podnosioca predstavke], njegovi bliski prijatelji i bliski rođaci su doputovali u Moskvu gdje su održali više sastanaka s visokim zvaničnicima, uključujući i one u Kancelariji predsjednika Ruske Federacije, te s posrednicima koji imaju veze s korumpiranim zvaničnicima u organima za sprovođenje zakona koji bi, u zamjenu za novac, mogli izdejsstvovati obustavljanje krivičnog postupka protiv njega. Kao rezultat tih sastanaka, po svoj prilici, bliski prijatelji [podnosioca predstavke] su postigli dogovor o pružanju konsultativne, administrativne i pravne pomoći u njihovim nastojanjima da izdejstvuju oslobađanje [podnosioca predstavke].

Dostupne informacije idu u prilog zaključku da će, u slučaju puštanja na slobodu, [podnosilac predstavke] imati realne mogućnosti da ometa tok pravde.“

21. U isto vrijeme advokati podnosioca predstavke su Sovjetskom rejonskom sudu podnijeli zahtjev za puštanje podnosioca predstavke iz pritvora. Kao argumente su naveli činjenice da podnosilac predstavke ima stalno prebivalište u Tomsku, da njegova porodica takođe živi u Tomsku, da nema nikakvu nepokretnu imovinu van Tomska i da ne posjeduje važeći pasoš za putovanje. Osim toga, bio je registrovan kao kandidat za predstojeće parlamentarne izbore u Tomskoj oblasti položivši za potrebe registrovanja kandidature depozit u iznosu od 900.000 rubalja (oko 26.000 eura). Advokati su tvrdili da podnosilac predstavke ne namjerava pobjeći, navevši pri tom da ne postoje dokazi da je njegova rodbina prodala imovinu ili kupila devize. Takođe su istakli da mu je šezdeset i jedna godina te da je ozbiljno bolestan i da su mu potrebni posebno liječenje i poseban režim ishrane kakve je nemoguće obezbijediti u pritvorskoj jedinici.

22. Dana 5. februara 2007. godine Rejonski sud je usvojio zahtjev tužioca i podnosiocu predstavke produžio pritvor do 6. maja 2007. godine. Relevantni dio odluke glasi:

„U skladu s navedenim, [podnosilac predstavke] je trenutno suspendovan s funkcije gradonačelnika Tomska; međutim, na osnovu člana 114. Zakonika o krivičnom postupku Ruske Federacije, ova mjera je privremenog karaktera i ne podrazumijeva

smjenu s funkcije ili gubitak društvenog i radnog statusa i ličnog autoriteta nad određenim grupama pojedinaca i zvaničnika koji u toku krivičnog postupka mogu biti saslušavani u svojstvu svjedoka. Naime, bivši podređeni [podnosioca predstavke] se mogu pojaviti u svojstvu svjedoka u krivičnoj istrazi.

...

Kada je 8. decembra 2006. godine odlučio da primijeni mjeru ograničenja slobode, sud je istakao da postoje dokazi u prilog zaključku da bi optuženi mogao pobjeći; ovi dokazi nisu prestali da postoje nakon razmatranja pitanja primjene mjere ograničenja. Stoga, [činjenica da podnosilac predstavke ima] stalno prebivalište i porodicu (suprugu, djecu, unuke) u jednom gradu [i da ne posjeduje] nekretnine i bankovne račune van Tomska ne može služiti kao samostalni osnov za isključivanje mogućnosti bjekstva ili ometanja istrage od strane optuženog. Isto tako, [podnosilac predstavke] može učestvovati u izornoj kampanji i dok se nalazi van svoje izborne jedinice.

Ne postoje dokazi da se zdravstveno stanje [podnosioca predstavke] pogoršalo otkad se nalazi u pritvoru. Prema nalazima složenog sudsko-medicinskog pregleda br. 342-UŽ, [podnosilac predstavke] pati od nekoliko hroničnih bolesti, uključujući...; međutim, uzimajući u obzir ove bolesti, on može biti pritvoren pod uslovom da mu se obezbijedi hitna posebna ljekarska pomoć.“

23. Dana 1. marta 2007. godine Sud Tomske oblasti je potvrdio odluku od 5. februara 2007. godine, uvaživši razloge koje je naveo Rejonski sud.

24. Dana 26. aprila 2007. godine podnosilac predstavke je optužen za primanje mita te po dodatne dvije tačke za teške zloupotrebe položaja. Naime, tužilaštvo je tvrdilo da je kupio parcelu opštinskog zemljišta po cijeni od jedne desetine njezine vrijednosti prema procjeni Odbora za zemljište grada Tomska, te da je primio mito u iznosu od 300.000 rubalja.

3. Produženje pritvora do 6. septembra 2007. (nalog od 4. maja 2007.) i zahtjev za ljekarski pregled

25. Dana 25. aprila 2007. godine advokat podnosioca predstavke, g. K., zatražio je od višeg istražitelja iz Tužilaštva Tomske oblasti da odobri ljekarski pregled podnosioca predstavke od strane tri posebna stručnjaka s obzirom na to da je odobreni period njegovog pritvora trebalo da istekne 6. maja 2007. godine, a on se neprestano žalio na jake bolove u leđima i stomaku i odsustvo adekvatne ljekarske pomoći.

26. Tri dana kasnije viši istražitelj je odbacio ovaj zahtjev uz obrazloženje da je podnosilac predstavke bio liječen u zatvorskoj bolnici od 8. decembra 2006. do 12. januara 2007. godine i da su ga u više navrata pregledale grupe zatvorskih ljekara koji su konstatovali da je sposoban da učestvuje u istrazi.

27. Dana 4. maja 2007. godine Sovjetski rejonski sud je podnosiocu predstavke produžio pritvor do 6. septembra 2007. godine uz obrazloženje da je optužen za teška krivična djela, da bi mogao uticati na svjedoke – svoje bivše podređene – koristeći svoja službena ovlaštenja i da je postojala bojazan da bi mogao ometati sprovođenje pravde i pobjeći. Rejonski sud je takođe utvrdio da je podnosilac predstavke bio stabilnog zdravlja i sposoban

da ostane u pritvoru. Prema navodima Države, prilikom odlučivanja o produžavanju pritvora za podnosioca predstavke Rejonski sud se pozvao na informacije dobijene od Oblasnog odjeljenja FSB-a u Tomsu. Zvaničnici FSB-a su naveli da su rođaci podnosioca predstavke „aktivno prodavali nekretnine i drugu imovinu koja pripada porodici gradonačelnika“ i da su „ta sredstva koristili za kupovinu veće količine deviza radi naknadnog preseljenja u inostranstvo“.

28. Dana 31. maja 2007. godine Sud Tomske oblasti je potvrdio odluku od 4. maja 2007. godine, uz konstataciju da ne postoji osnov za oslobađanje podnosioca predstavke.

4. Produženje pritvora do 6. decembra 2007. (odluka od 3. septembra 2007.)

29. U julu i augustu 2007. godine protiv podnosioca predstavke pokrenut je krivični postupak po tri ostale tačke optužbe za zloupotrebu položaja, dvije tačke za teško podmićivanje, posjedovanje droge te pomaganje i podsticanje prevare.

30. Dana 23. augusta 2007. godine podnosiocu predstavke je uručena optužnica koja sadrži optužbe po svim tačkama optužnice. Četiri dana kasnije završena je pretpretresna istraga i podnosilac predstavke i njegovi advokati su počeli da se upoznaju sa spisom predmeta.

31. Dana 3. septembra 2007. godine Sovjetski rejonski sud je podnosiocu predstavke produžio pritvor do 6. decembra 2007. godine. Relevantni dio odluke glasi:

„Iz materijala u spisu predmeta proizlazi da se [podnosilac predstavke] tereti za teška i naročito teška krivična djela, a slučaj je veoma složen, o čemu svjedoči znatna količina materijala (oko trideset pet tomova) i potreba optuženog i njegovih advokata da se upoznaju sa spisom predmeta...

Iz materijala u spisu predmeta takođe proizlazi da je mjera ograničenja slobode za [podnosioca predstavke] izabrana ispravno, u skladu s članom 97. ruskog Zakonika o krivičnom postupku, i to na temelju naročite težine optužbi, [te] postojanja mogućnosti da optuženi iskoristi svoja službena ovlaštenja kako bi spriječio utvrđivanje istine.

Osnov za primjenu takve [mjere ograničenja slobode] nije prestao da postoji; [on] se nije promijenio, a novi osnov, koji bi ukazao na neophodnost primjene neke druge mjere ograničenja slobode, nije nastupio.

Uzimajući u obzir materijale u spisu predmeta i imajući u vidu službeni i materijalni status optuženog, sud ima osnova da smatra da bi, u slučaju puštanja na slobodu, [podnosilac predstavke] kao rukovodilac organa lokalne vlasti mogao vršiti pritisak na svjedoke, te da bi mogao umaći istražnim organima, između ostalog i tako što bi napustio Rusku Federaciju.

Privremena suspenzija s funkcije ne podrazumijeva smjenu s funkcije, gubitak društvenog i službenog statusa, [gubitak] ličnog autoriteta nad određenim grupama fizičkih lica i zvaničnika koji mogu biti saslušavani u svojstvu svjedoka u predmetu tokom pretpretresne istrage ili na sudu.

...

[Činjenica] da [podnosilac predstavke] nema putnu ispravu ili zdravstveno osiguranje za strane države ne može poslužiti kao dokaz da nema mogućnost da napusti Rusku Federaciju.

[Činjenica da podnosilac predstavke] ima stalno prebivalište, [i] porodicu (suprugu, djecu i unuke) koja živi u istom gradu, [da] ne posjeduje nekretnine ili bankovne račune u stranim državama ne može služiti kao samostalni osnov za isključivanje mogućnosti bjekstva optuženog od istrage i sudskog procesa ili vjerovatnoću da će ometati istragu.

Prema ljekarskom uvjerenju, zdravstveno stanje [podnosioca predstavke] dozvoljava njegovo zadržavanje u pritvorskoj jedinici.

...

Prilikom odlučivanja o produžavanju pritvora, sud uzima u obzir raniju neosuđivanost, zdravstveno stanje optuženog, postojanje stalnog prebivališta i radnog mjesta, [njegovu] životnu dob; međutim, u razmatranju gore navedenog, [sud] ne nalazi nijedan osnov koji bi dozvolio promjenu mjere ograničenja slobode koja je primijenjena protiv [podnosioca predstavke].“

32. Dana 27. septembra 2007. godine Sud Tomske oblasti je potvrdio odluku od 3. septembra 2007. godine, uz napomenu da se Rejonski sud nije pozivao isključivo na težinu optužbi protiv podnosioca predstavke, već da je uzeo u obzir i druge relevantne informacije, kao što je vjerovatnoća da podnosilac predstavke pobjegne i ometa sprovođenje pravde upućivanjem prijatnji svjedocima i žrtvama i navođenjem istih da povuku ili promijene svoje iskaze.

5. Produženje pritvora do 6. marta 2008. (nalog za upućivanje u pritvor od 3. decembra 2007.)

33. Dana 3. decembra 2007. godine Sud Tomske oblasti je podnosiocu predstavke produžio pritvor za dodatna tri mjeseca, do 6. marta 2008. godine, kako bi omogućio optuženima da se do kraja upoznaju sa spisom predmeta. Oblasni sud je zaključio da razlozi za hapšenje podnosioca predstavke, tj. težina optužbi protiv njega i vjerovatnoća da pobjegne, ometa sprovođenje pravde i nastavi vršiti krivična djela, i dalje važe te da opravdavaju vanredno trajanje pritvora duže od dvanaest mjeseci, bez obzira na argumente odbrane i ponudu Arhiepiskopa Tomske oblasti da lično garantuje za podnosioca predstavke. Osim toga, Oblasni sud je konstatovao da spis predmeta sadrži informacije koje se odnose na pokušaje podnosioca predstavke da utiče na žrtvu, g. L., i svjedoka, g. B., i na njegove navodne pokušaje da omete tok istrage.

34. Podnosilac predstavke i njegovi advokati su podnijeli žalbu u kojoj tvrde da Oblasni sud nije naveo nijedan konkretni primjer pokušaja podnosioca predstavke da utiče na svjedoke ili žrtve. Takođe su tvrdili da organi gonjenja nisu predložili nikakve dokaze o navodnim pokušajima

podnosioca predstavke da utiče na tok istrage ili o tome da postoji vjerovatnoća da pobjegne ili nastavi vršiti krivična djela.

35. Dana 11. februara 2008. godine Vrhovni sud Ruske Federacije je potvrdio odluku od 3. decembra 2007. godine, uz napomenu da „u trenutku hapšenja [podnosilac predstavke] je bio gradonačelnik Tomska i optužen je za teška krivična djela u vezi s vršenjem funkcije“. Vrhovni sud se takođe složio s Oblasnim sudom da je stranama potrebno dodatno vrijeme da se do kraja upoznaju sa šezdeset i jednim tomom materijala koji se nalaze u spisu predmeta.

6. Produženje pritvora do 6. juna 2008. (nalog o određivanju pritvora od 3. marta 2008.)

36. Dana 3. marta 2008. godine Sud Tomske oblasti je podnosiocu predstavke produžio pritvor do 6. juna 2008. Obrazloženje je bilo identično onom koje je dato u odluci od 3. decembra 2007. godine, uz izuzetak jednog detalja: Oblasni sud je napomenuo da su tokom 2007. godine rođaci podnosioca predstavke kupili veće količine deviza. Pored toga, Oblasni sud je ukazao na vanredno trajanje pritvora podnosioca predstavke, zaključivši sljedeće:

„Prilikom produžavanja pritvora [za podnosioca predstavke] u skladu s razlozima koji su propisani članom 109. stav 7. ruskog Zakonika o krivičnom postupku, sud takođe konstatuje da se osumnjičeni nalazi u pritvoru više od godinu dana.

Međutim, pozivajući se na član 109. stav 3. ruskog Zakonika o krivičnom postupku, sud smatra da naročita složenost krivičnog predmeta, težina optužbi protiv [podnosioca predstavke], [njegov] društveni i službeni status, te postojanje okolnosti koje upućuju na zaključak da postoji vjerovatnoća da će, u slučaju puštanja na slobodu, [podnosilac predstavke] pobjeći i ometati sprovođenje pravde predstavljaju isključivi razlog koji opravdava produženje pritvora [podnosiocu predstavke] na više od dvanaest mjeseci.“

37. Dana 21. aprila 2008. godine Vrhovni sud Ruske Federacije je potvrdio odluku od 3. marta 2008. godine, usvajajući razloge koje je iznio Oblasni sud.

7. Održavanje prvog ročišta i produženje pritvora do 20. novembra 2008. (odluka od 3. juna 2008.)

38. Dana 3. juna 2008. godine Sud Tomske oblasti je održao pripremno ročište u predmetu. Sud je razmotrio i odobrio veći broj zahtjeva koje su podnijeli podnosilac predstavke, njegov saoptuženik i njihovi advokati, uključujući zahtjev za učešće laika u suđenju (*jury trial*) i isključivanje određenih stavki iz dokaza. Istom odlukom Oblasni sud je produžio pritvor podnosiocu predstavke za dodatnih šest mjeseci, do 20. novembra 2008. godine, uz napomenu da je mjera ograničenja slobode ispravno odabrana i da se „razlozi za pritvor nisu promijenili“. Oblasni sud je takođe smatrao da bi podnosilac predstavke mogao uticati na svjedoke koji su radili u kabinetu

gradonačelnika Tomska te da je imao nekoliko prebivališta, tako da je postojala vjerovatnoća da pobjegne.

39. Dana 18. augusta 2008. godine Vrhovni sud Ruske Federacije je potvrdio navedenu odluku, smatrajući da je Rejonski sud pravilno prepoznao razloge za produženje pritvora i donio obrazloženu odluku.

40. Čini se da je sudski postupak još uvijek u toku, a podnosilac predstavke i dalje u pritvoru.

C. Uslovi pritvora podnosioca predstavke

1. Ljekarska pomoć

41. Dana 8. decembra 2006. godine podnosilac predstavke je, s obzirom na početnu dijagnozu ishemijske bolesti srca i nestabilne angine pektoris, primljen u bolnicu pritvorske jedinice grada Tomska. Država je dala detaljan opis liječenja podnosioca predstavke, uključujući vrstu i učestalost primijenjenih medicinskih procedura, te vrstu i dozu lijekova. Takođe je dostavila kopiju zdravstvenog kartona i ljekarskih uvjerenja podnosioca predstavke.

42. Kao što je vidljivo iz dostavljenih dokumenata, na dan prijema u zatvorsku bolnicu nad podnosiocem predstavke je urađeno pet elektrokardiografskih pregleda. Utvrđeno je da ne pati od akutne srčane insuficijencije. Dana 11. decembra 2006. godine podnosioca predstavke je pregledala ljekarska komisija sačinjena od devet specijalista iz različitih oblasti medicine. Komisija je zaključila da podnosilac predstavke boluje od encefalopatije prvog i drugog stepena koja je pogoršana zbog bolova u vratu i praćena umjerenim bolom; hronični pankreatitis i hronični holecistitis u stanju remisije. Propisano je liječenje. Sedmicu dana kasnije, podnosioca predstavke je ponovo pregledala komisija uz učešće dvaju kardiologa iz Kliničko-bolničkog centra Tomske oblasti. Potvrđena je dijagnoza ishemijske bolesti srca. Ljekari su zaključili da je zdravstveno stanje podnosioca predstavke stabilno i da mu nije potrebno stalno liječenje medikamentima. Dana 20. i 21. decembra 2006. godine podnosilac predstavke nije dao saglasnost za pregled od strane neurologa. Dana 11. januara 2007. godine odbio je da da krv za kompletnu biohemijsku analizu. Istog dana podnosioca predstavke je pregledala grupa od tri ljekara koja je ustanovila da on može biti otpušten iz bolnice jer mu je zdravlje zadovoljavajuće te da je u stanju da učestvuje u istražnim radnjama, uključujući i one koje se obavljaju izvan pritvorskog objekta. Dana 19. januara 2007. godine podnosioca predstavke je pregledala ljekarska komisija sačinjena od dva hirurga, jednog terapeuta, jednog neurologa i jednog stručnjaka za ultrazvučne preglede iz Bolnice za somatska oboljenja Tomske oblasti. Komisija je potvrdila prethodno postavljenu dijagnozu i

utvrdila plan liječenja. Podnosiocu predstavke je pruženo etiotropsko i patogenetsko liječenje u medicinskom odjeljenju pritvorske jedinice.

43. Kao što je vidljivo iz informacija dobijenih od Države, podnosilac se nalazi pod stalnim medicinskim nadzorom mnogobrojnih ljekara specijalista iz različitih oblasti medicine, prolazi redovne medicinske preglede, uključujući snimanje ultrazvukom, elektrokardiografske preglede i analize krvi. Zdravstveno stanje podnosioca predstavke se smatra „stabilnim [i] zadovoljavajućim“.

2. Broj zatvorenika po ćeliji, sanitarni uslovi, oprema i hrana

44. Strane nisu osporavale dimenzije ćelija i broj pritvorenika koji su dijelili ćeliju s podnosiocem predstavke. Kao što slijedi iz njihovih podnesaka, 12. januara 2007. godine podnosilac predstavke je smješten u ćeliju br. 214, površine 9,5 kvadratnih metara s četiri spavaća mjesta, u kojoj je bio sam. Od 1. februara do 23. maja 2007. godine podnosilac predstavke je bio smješten u ćeliji br. 26, površine 9,2 kvadratna metra koja je imala krevet na sprat metalne konstrukcije. Ćeliju je dijelio s još jednim pritvorenikom. Od 23. maja 2007. godine podnosilac predstavke je bio pritvoren u ćeliji br. 251, površine 11,5 kvadratnih metara s dva kreveta na sprat metalne konstrukcije. Od 23. maja do 27. septembra 2007. godine u ćeliji su bila smještena dvojica pritvorenika. Od 27. septembra 2007. godine podnosilac predstavke dijeli ćeliju s dva zatvorenika.

45. Isto tako, nije osporavana činjenica da svaka ćelija ima prozor širine 70 centimetara i dužine 90 do 95 centimetara. Prozori nisu imali metalne kapke, ali na spoljnoj i unutrašnjoj strani svakog prozora su se nalazila dva reda vertikalnih i horizontalnih metalnih rešetki. Prirodno osvjjetljenje u ćelijama obezbjeđivali su razmaci između metalnih šipki, površine 20 kvadratnih centimetara između spoljnih rešetki i 16 kvadratnih centimetara između unutrašnjih rešetki. Kako tvrdi podnosilac predstavke, osvjjetljenje je bilo očigledno nedovoljno jer su metalne šipke sprečavale nesmetan prolaz prirodnog svjetla i svježeg vazduha. Podnosilac predstavke je tvrdio da mu je zbog lošeg osvjjetljenja oslabio vid. Njegovo stanje je bilo dodatno pogoršano činjenicom da je bolovao od miopatije i povišenog očnog pritiska koji je moguće bio praćen glaukomom. Patio je od teških glavobolja i jako bi se umarao kad bi pokušao da radi ili čita. Država je u svom podnesku navela da su dimenzije, lokacija i broj prozora omogućavali zatvorenicima da čitaju i rade pri dnevnom svjetlu. Ćelije su bile stalno osvijetljene električnim sijalicama sa žarnom niti: sijalicama od 100 vati tokom dana i sijalicama od 40 vati noću. Država je naglasila da je rasvjeta bila u skladu sa zdravstvenim standardima.

46. Prema navodima Države, pritvorski objekat je bio opremljen centralnim grijanjem. Svaka ćelija je imala dvodijelni ili trodijelni radiator. U potvrdi koja je izdata 13. novembra 2007. godine, direktor pritvorske jedinice navodi da je temperatura u ćelijama tokom sezone grijanja „zavisila

od obezbjeđivanja toplote od strane gradskog sistema centralnog grijanja, u skladu s kretanjem temperature“. Država je, pozivajući se na informacije koje je pružila uprava objekta, takođe navela da je prosječna temperatura u ćelijama iznosila 20 stepeni Celzijusa zimi i 23 stepena Celzijusa ljeti. Podnosilac predstavke je tvrdio da Država nije navela godinu u kojoj su vršena mjerenja prosječne temperature. Tvrdio je da je ljeti bilo veoma vruće, a tokom proljeća i zimi hladno.

47. Strane su u svojim podnescima nadalje navele da prozori u ćelijama imaju prozorska krila. Zatvorenici su mogli da otvore prozorska krila radi provjetravanja. Svaka ćelija je imala ventilacioni sistem. Prema navodima Države, podnosiocu predstavke je takođe dozvoljeno da u ćeliji drži sopstveni ventilator. Podnosilac predstavke je osporio potonju činjenicu, istakavši da izvod iz registra, koji je predočila Država a u kojem su evidentirane njegove lične stvari, ne sadrži njegov potpis u posljednjem redu koji se odnosi na ventilator, iako je prijem svih ostalih stavki potvrdio potpisom.

48. Svaka ćelija je imala WC šolju, umivaonik, slavinu u s tekućom vodom i drveni sto. Manja ćelija je imala drvenu klupu. WC šolja se nalazila u uglu ćelije. Država je predočila crno-bijele fotografije ćelija u kojima je bio smješten podnosilac predstavke. Na fotografijama se vidi da je WC šolja od stambenog dijela odvojena pregradnim zidom od cigle. Kao što je vidljivo iz potvrde koju je 13. novembra 2007. godine izdao direktor objekta, visina pregradnih zidova je varirala od 145 do 165 centimetara. Podnosilac predstavke je u svom podnesku naveo da pregradni zid ne obezbjeđuje nikakvu privatnost s obzirom na to da je postavljen samo s jedne strane WC šolje. WC šolja je uprkos pregradnom zidu bila vidljiva zatvorenicima koji leže u krevetima i stražarima koji stoje pored vrata ćelije. Podnosilac predstavke je nadalje istakao da zatvorenici nisu dobili sredstva za čišćenje sanitarija.

49. Podnosiocu predstavke je dozvoljeno da se tušira jednom sedmično u trajanju od najmanje petnaest minuta. Podnosilac predstavke je tvrdio da mu je teško da održava ličnu higijenu, naročito ljeti, kada je veoma vruće. Takođe je imao pravo na šetnju u trajanju od sat vremena dnevno u omanjem betoniranom dvorištu pritvorskog objekta. Podnosilac predstavke je tvrdio da je dvorište bilo toliko skućeno da nije mogao raditi nikakve fizičke vježbe iako mu je zatvorski ljekar propisao terapijske vježbe za ublažavanje bolova u leđima uzrokovanih osteohondrozom.

50. Za cijelo vrijeme boravka u pritvoru podnosilac predstavke je imao individualno mjesto za spavanje i obezbijeđena mu je posteljina. Podnosilac predstavke je tvrdio da posteljina, naročito dušek, nije zadovoljavala njegove potrebe. Pozivajući se na ljekarska uvjerenja i svoj zdravstveni karton, podnosilac predstavke je u svom podnesku naveo da boluje od osteohondroze kičme s primarnom lokalizacijom u lumbalnom dijelu kičme. Zatvorski ljekari koji su u dva navrata pregledali podnosioca predstavke

preporučili su da mu se nabavi posebna daska koja bi se mogla postaviti ispod duška kao potpora za leđa. Preporuka nije realizovana. Kao rezultat toga, podnosilac predstavke je trpio teške bolove u leđima. Konkretno, bolovi su bili toliko jaki da mu je zatvorski ljekar u četiri navrata u martu, aprilu i maju 2007. godine propisao lijekove protiv bolova. Osim toga, podnosilac predstavke je istakao da je rastojanje između donjeg i gornjeg sprata kreveta samo 65 centimetara. Podnosilac predstavke je zbog toga bio prinuđen da sjedi u pognutom položaju, zbog čega je trpio dodatne bolove u leđima.

51. Država je, pozivajući se na informacije koje je dostavio direktor pritvorske jedinice kao i kopije unosa u evidencije koje se vode u pritvorskoj jedinici, dalje navela da je podnosiocu predstavke bila obezbijeđena dijetetska hrana „u skladu s normama utvrđenim za zatvorenike koji se liječe“. Medicinsko osoblje je kontrolisalo kvalitet hrane i unosilo bilješke o izvršenoj kontroli u odgovarajuće registre. Podnosilac predstavke je u više navrata odbio da jede hranu pripremljenu u pritvorskoj jedinici. Međutim, tokom cjelokupnog perioda pritvora dobio je 308 paketa s hranom od rodbine i trideset sedam puta je kupio hranu u prodavnici koja posluje u sklopu pritvorske jedinice. Podnosilac predstavke je u svom podnesku naveo da mu je zbog hroničnih bolesti od kojih je bolovao, a to su hronični holecistitis i pankreatitis, potreban poseban režim ishrane koji se ne može postići samo normalnom ishranom. Hrana pripremljena u pritvorskoj jedinici nije odgovarala specifičnim nutricionističkim potrebama i režimu ishrane za oboljele od ovih bolesti. Primjera radi, tokom prve dvije sedmice pritvora, podnosiocu predstavke su služeni prženi krompir i kuvana mast, koji su izričito zabranjeni u njegovoj ishrani.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO

A. Uslovi pritvora

52. Članom 22. Zakona o pritvoru osumnjičenika (Federalni zakon br. 103-FZ od 15. jula 1995.) propisano je da pritvorenicima treba obezbijediti besplatnu hranu koja je dovoljna da ih održi u dobrom zdravlju u skladu sa standardima koje je utvrdila Vlada Ruske Federacije. Član 23. predviđa da smještaj pritvorenika treba da zadovoljava sanitarne i higijenske uslove. Potrebno im je obezbijediti individualno mjesto za spavanje, posteljinu, posuđe i higijenske potrepštine. Svaki pritvorenik u svojoj ćeliji treba da ima najmanje četiri kvadratna metra ličnog prostora.

B. Pritužba tužiocu

53. Članovima 22. i 27. Zakona o ovlaštenjima tužilaštava (Federalni zakon br. 2202-1 od 17. januara 1992.) utvrđen je spisak zvaničnih ovlaštenja tužilaca, uključujući i pravo da ulaze u prostorije, da imaju pristup materijalima i dokumentima, da upućuju poziv zvaničnicima i fizičkim licima radi ispitivanja, da ispituju i razmatraju pritužbe i predstavke koje sadrže informacije o navodnim povredama ljudskih prava i sloboda, da objasne načine zaštite tih prava i sloboda, da provjeravaju usklađenost sa zakonskim normama, da pokrenu upravni postupak protiv zvaničnika, da izdaju upozorenja o nedopustivosti povreda i da izdaju izvještaje koji se odnose na otklanjanje otkrivenih povreda.

54. Članom 24. Predviđeno je da se izvještaj tužioca koji se odnosi na otklanjanje otkrivenih povreda uruči službenom licu ili organu koji treba da ispita izvještaj bez odlaganja. U roku od mjesec dana potrebno je preduzeti konkretne mjere u cilju otklanjanja otkrivene povrede. Tužilac treba da bude obaviješten o preduzetim mjerama.

C. Pritvaranje i pritvor

55. Do 1. jula 2002. godine pitanja krivičnog prava bila su regulisana Zakonikom o krivičnom postupku Ruske Sovjetske Federativne Socijalističke Republike (Zakon od 27. oktobra 1960. godine, „stari ZoKP“). Od 1. jula 2002. godine stari ZoKP je zamijenjen Zakonikom o krivičnom postupku Ruske Federacije (Zakon br. 174-FZ od 18. decembra 2001. godine, „novi ZoKP“).

1. Preventivne mjere

56. „Preventivne mjere“ ili „mjere ograničenja slobode“ uključuju pismeno obećanje o nenapuštanju grada ili oblasti, ličnu garanciju, kauciju i pritvor (član 98. novog ZoKP-a).

2. Organi koji određuju pritvor

57. Ruski ustav od 12. decembra 1993. godine predviđa da je pritvor ili produženje pritvora za optuženog dozvoljen samo na osnovu sudske odluke (član 22).

Novi ZoKP zahtijeva odluku rejonskog ili gradskog suda na obrazloženi zahtjev tužioca, koji je potkrijepljen odgovarajućim dokazima (član 108. stavovi 1., 3-6.).

3. Razlozi za određivanje mjere pritvora

58. Prilikom odlučivanja da li će optuženom odrediti mjeru pritvora, nadležni organ je dužan razmotriti da li postoji „dovoljno osnova da se

vjeruje“ da će on ili ona pobjeći tokom istrage ili suđenja ili ometati utvrđivanje istine ili nastaviti da vrši krivična djela (član 97. stav 1. novog ZoKP-a). Takođe mora uzeti u obzir težinu optužbi, informacije o karakteru optuženog, njegovo ili njeno zanimanje, starosnu dob, zdravstveno stanje, porodični status i druge okolnosti (član 99. novog ZoKP-a). Protiv optuženog ne bi trebalo odrediti mjeru pritvora ako je moguće primijeniti blažu preventivnu mjeru.

4. Trajanje pritvora

(a) Dvije vrste pritvora

59. Zakonik pravi razliku između dvije vrste pritvora: prvi je „istražni“ ili pritvor „tokom istrage“, tj. dok nadležni organ – policija ili tužilaštvo – istražuje slučaj, a drugi je „pred sudom“ (ili „tokom sudskog postupka“), u sudskoj fazi. Iako u praksi ne postoji razlika između ove dvije vrste pritvora (pritvorenik se drži u istoj pritvorskoj jedinici), izračunavanje trajanja se razlikuje.

(b) Trajanje „istražnog“ pritvora

60. Nakon hapšenja osumnjičeni se stavlja u „istražni“ pritvor. Maksimalno dozvoljeno trajanje „istražnog“ pritvora je dva mjeseca, ali se ono u „izuzetnim okolnostima“ može produžiti do osamnaest mjeseci. Produženja se odobravaju na temelju sudskih rješenja koje donose sudovi na uzlaznim nivoima. Po isteku osamnaest mjeseci nije dozvoljeno daljnje produženje „istražnog“ pritvora (član 109. stav 4. novog ZoKP-a).

61. Trajanje „istražnog“ pritvora se računa do dana kada tužilac pošalje predmet nadležnom sudu (član 109. stav 9. novog ZoKP-a).

62. Pristup materijalima u spisu treba odobriti najkasnije mjesec dana prije isteka odobrenog trajanja pritvora (član 109. stav 5. novog ZoKP-a). Ako je optuženom potrebno više vremena da se upozna sa spisom predmeta, sudija, na zahtjev tužioca, može produžiti pritvor do potpunog upoznavanja optuženog sa spisom predmeta i slanja predmeta sudu (član 109. stav 8. (1) novog ZoKP-a).

(c) Trajanje pritvora „pred sudom“/„tokom sudskog postupka“

63. Od dana kada tužilac uputi predmet nadležnom sudu, pritvor optuženog se vodi kao pritvor „pred sudom“ (ili „tokom sudskog postupka“).

64. Novim ZoKP-om je predviđeno da se trajanje pritvora „tokom sudskog postupka“ računa od dana kada je sud primio spis do dana donošenja presude. Pritvor „tokom sudskog postupka“ ne može trajati duže od šest mjeseci, ali ako se radi o teškim ili naročito teškim krivičnim djelima, nadležni sud može odobriti jedno ili više produženja u trajanju od po najviše tri mjeseca (član 255. stavovi 2. i 3.).

5. Trajanje sudskog postupka

65. Novi ZoKP opunomoćuje sudije da, u roku od četrnaest dana od dana prijema spisa predmeta, (1) upute predmet nadležnom sudu; (2) odrede datum pripremnog ročišta; ili (3) odrede datum suđenja (član 227). U potonjem slučaju, sudski postupak mora početi najkasnije u roku od četrnaest dana nakon što je sudija odredio datum suđenja (član 233. stav 1. novog ZoKP-a). Ne postoje ograničenja u pogledu određivanja datuma pripremnog ročišta.

66. Trajanje cjelokupnog sudskog postupka nije vremenski ograničeno.

67. Novim ZoKP-om je propisano da žalbeni sud mora početi s razmatranjem žalbe najkasnije u roku od mjesec dana od njenog podnošenja (član 374.).

III. RELEVANTNI MEĐUNARODNI DOKUMENTI

68. Evropski komitet za sprečavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) je posjetio Rusku Federaciju od 2. do 17. decembra 2001. godine. Dio CPT-ovog Izvještaja Ruskoj vladi (CPT/Inf (2003) 30) koji se bavi uslovima pritvora u ustanovama za privremeni pritvor i istražnim ustanovama te postupkom za rješavanje pritužbi, glasi:

„b. ustanove za privremeni pritvor osumnjičenih za krivična djela (IVS)

26. Prema Pravilniku iz 1996. kojim su uspostavljena interna pravila objekata za privremeni policijski pritvor osumnjičenih i optuženih lica, životni prostor treba da iznosi 4 m² po osobi. Pravilnikom je takođe predviđeno da pritvorenim licima treba dati dušek i posteljinu, sapun, toaletni papir, novine, igre, hranu itd. Pored toga, pravilnikom su predviđene fizičke aktivnosti na otvorenom u trajanju od najmanje jedan sat dnevno.

Stvarni uslovi pritvora u IVS ustanovama koje su posjećene 2001. godine znatno variraju.

...

45. Na početku treba naglasiti da CPT sa zadovoljstvom konstatuje napredak koji se ostvaruje u rješavanju problema koji izaziva veliku zabrinutost kada je u pitanju ruski zatvorski sistem, a to je problem prenapučenosti.

Tokom prve posjete CPT-a Ruskoj Federaciji u novembru 1998. godine, prenapučenost je označena kao najvažniji i najurgentniji problem zatvorskog sistema. Na početku posjete 2001. godine, delegacija je obaviještena da se od 1. januara 2000. godine broj lica u istražnim zatvorima smanjio za 30.000. Primjer tog trenda bila je ustanova SIZO 1 u Vladivostoku, koja je u trogodišnjem periodu zabilježila smanjenje broja lica u istražnom zatvoru za 30%.

...

CPT pozdravlja mjere koje su u posljednjih nekoliko godina preduzele ruske vlasti s ciljem rješavanja problema prenapučenosti, uključujući uputstva koje je izdalo Generalno tužilaštvo u cilju selektivnije primjene preventivne mjere pritvora. Uprkos

tome, informacije koje je prikupila delegacija Komiteta pokazuju da u tom pogledu predstoji još mnogo posla. Konkretno, problem prenapučenosti je i dalje veoma raširen, a režim aktivnosti je nedovoljno razvijen. S tim u vezi, CPT podsjeća na preporuke iz svojih ranijih izvještaja (vidi stavove 25. i 30. izvještaja o posjeti 1998. godine, CPT (99.) 26; stavove 48. i 50. izvještaja o posjeti 1999. godine, CPT (2000.) 7; stav 52. izvještaja o posjeti 2000. godine, CPT (2001.) 2).

...

125. Kao i tokom prethodnih posjeta, mnogi zatvorenici su izrazili skepsu u vezi s funkcionisanjem postupka za rješavanje pritužbi. Konkretno, izneseno je mišljenje da je nemoguće povjerljivo se žaliti spoljnom organu. Naime, sve pritužbe, bez obzira na primaoca, evidentiraju se od strane osoblja u posebnoj knjizi koja takođe sadrži napomene o prirodi pritužbe. U Kaznionici 8, nadzorni tužilac je naveo da ga prilikom vršenja inspekcijskih kontrola obično prati rukovodeće osoblje kaznionice i da zatvorenici obično ne traže da razgovaraju s njim nasamo „jer znaju da sve pritužbe obično prolaze kroz upravu kaznionice“.

S obzirom na navedeno, CPT ponavlja svoju preporuku ruskim vlastima da ispitaju primjenu postupaka po pritužbama, s ciljem obezbjeđivanja njihovog efikasnog funkcionisanja. Ako je potrebno, postojeće procedure treba izmijeniti na način koji će zatvorenicima garantovati da mogu da se žale spoljnim tijelima na istinski povjerljivoj osnovi.“

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANA 3. KONVENCIJE U VEZI S USLOVIMA PRITVORA

69. Podnosilac predstavke se žalio da su uslovi boravka u pritvorskoj jedinici grada Tomska u suprotnosti s članom 3. Konvencije, koji glasi:

„Niko ne smije biti podvrgnut mučenju, ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.“

A. Podnesci strana u sporu

70. Država je tvrdila da podnosilac predstavke nije iscrpio sva domaća pravna sredstva budući da se nikada nije obratio tužiocu, ombudsmanu ili sudu. Država je istakla da je direktna odgovornost javnog tužioca da „ponovo uspostavi narušena prava građana“. Podnosilac predstavke je mogao efikasno da ostvari svoje pravo i obrati se tužiocu koji je, sa svoje strane, mogao provesti istragu i, u slučaju osnovanosti pritužbi, mogao izdati „reprezentaciju o uklanjanju otkrivenih povreda“. Država je navela primjere navodno uspješnih pritužbi zatvorenika tužilaštvima u Kaluškoj, Novosibirskoj i Vladimirskoj oblasti i Habarovskoj pokrajini Ruske Federacije. Na primjer, Država je naglasila da je, kao rezultat efikasnog rada Tužilaštva Kaluške oblasti, broj pritužbi koje su ovom tužilaštvu podnijeli

zatvorenici smanjen sa 100 u prvoj polovini 2006. godine na 61 u prvoj polovini 2007. godine. Istovremeno, za samo 13,1% pritužbi koje su podnesene Tužilaštvu Kaluške oblasti u 2007. godini je utvrđeno da su osnovane, u poređenju s 2006. godinom kada je osnovanost utvrđena za 18% pritužbi.

71. Država je nadalje tvrdila da je podnosiocu predstavke na raspolaganju bila i mogućnost pokretanja građanske tužbe. Po mišljenju Države, djelotvornost tog pravnog sredstva je neupitna. Država je ukazala na činjenicu da su mnogi pojedinci dobili odštetu zbog „neodgovarajućih“ uslova njihovog pritvora u Permskoj oblasti te u Republikama Tatarstan i Marij El. Država nije dostavila sudu kopije navedenih rješenja.

72. U kontekstu posljednje linije argumenata za tvrdnju o neiscrpljenosti pravnih sredstava, Država je napomenula da je podnosilac predstavke mogao da se žali sudu. U augustu 2007. godine sud je uvažio njegovu pritužbu zbog odbijanja pritvorskih vlasti da mu dozvole da u ćeliji ima frižider. Istovremeno, sud je odbacio njegove zahtjeve za dodatnim ljekarskim pregledom od strane nezavisnih stručnjaka i za prijem neograničenog broja paketa od rodbine pod obrazloženjem da su sporna ograničenja utemeljena u domaćim pravnim normama.

73. Pored toga, Država je u svom podnesku navela da, ukoliko sud utvrdi da je podnosilac predstavke koristio domaća pravna sredstva, njegovu pritužbu treba u svakom slučaju odbaciti jer je očigledno neosnovana. Konkretno, Država je tvrdila da je svaki aspekt pritvora podnosioca predstavke bio u skladu sa svim postojećim zakonskim normama. Obezbjedeana mu je adekvatna medicinska pomoć i dijetalna hrana. Držan je u zadovoljavajućim higijenskim uslovima u ćelijama koje nisu bile prenapučene. Podnosilac predstavke je tokom cjelokupnog perioda pritvora imao mjesto za spavanje.

74. Podnosilac predstavke je tvrdio da mu pritužbe tužilaštvu ne bi pružile nikakvo zadovoljenje budući da je krivični postupak protiv njega bio pokrenut i da je mjera ograničenja slobode izabrana od strane istih organa. Nadalje, podnosilac predstavke je smatrao da pritužba bilo kom domaćem organu ne bi imala nikakvog izgleda za uspjeh jer je situacija u kojoj se on nalazio u posljednje dvije godine bila identična situaciji drugih pritvorenika. Problem je bio opšte prirode i nije se ticao samo njega lično, iako je njegova situacija bila dodatno otežana njegovim lošim zdravstvenim stanjem. Podnosilac predstavke je tvrdio da je nerazumno očekivati da se njegova situacija popravi kada vlasti ustrajavaju na tvrdnji da je svaki aspekt njegovog pritvora bio u skladu sa zakonskim normama.

75. Podnosilac predstavke je u svom podnesku nadalje naveo da su uslovi pritvora za njega bili posebno teški s obzirom na njegovo zdravstveno stanje. Primjera radi, iako je hrana bila opisana kao „dijetalna“, ona nije odgovarala dijagnozi podnosioca predstavke, a Država to nije osporavala. U strahu od teških stomačnih bolova, podnosilac predstavke je

bio primoran odbiti hranu koja je spravljana u pritvorskoj jedinici i morao je tražiti od rodbine da mu dostavlja dijetalnu hranu. Dodatni argument u prilog njegovoj tvrdnji o „neodgovarajućim“ obrocima jeste veliki broj primljenih paketa s hranom. Podnosilac predstavke se nadalje žalio da je upotreba WC šolje ponižavajuća jer je bio primoran da je koristi naočigled drugih zatvorenika u ćeliji i stražara. Podnosilac predstavke je takođe tvrdio da prozori ćelije djeluju dezorijentišuće na njega jer redovi rešetki blokiraju pristup dnevnom svjetlu. Pored toga, električno osvjetljenje u ćelijama je bilo stalno upaljeno, što je dovelo do pogoršanja vida podnosioca predstavke. Podnosilac predstavke je ostao pri svojim pritužbama o ostalim aspektima njegovog pritvora.

B. Ocjena suda

1. Prihvatljivost

76. Što se tiče prigovora Države o neiscrpljenosti domaćih pravnih sredstava, Sud podsjeća da je u drugim relevantnim slučajevima u vezi s uslovima pritvora utvrdio da Ruska vlada nije pokazala kakvo bi zadovoljenje podnosiocu predstavke mogli pružiti tužilac, sud ili neki drugi državni organ, s obzirom na to da su problemi u vezi s uslovima pritvora podnosioca predstavke očigledno sistemske prirode i ne utiču samo na ličnu situaciju podnosioca predstavke (vidi, na primjer, predmet *Moiseyev protiv Rusije* (odl.), br. 62936/00, 9. decembar 2004., i predmet *Kalashnikov protiv Rusije* (odl.), br. 47095/99, 18. septembar 2001.). Sud takođe podsjeća na svoj zaključak donesen u kontekstu pritužbe po članu 13. Konvencije o tome da u Rusiji ne postoje domaća pravna sredstva pomoću kojih bi podnosilac predstavke mogao efikasno da se žali na uslove svog pritvora (vidi predmet *Benediktov protiv Rusije*, br. 106/02, stav 30., 10. maj 2007.).

77. Sud, međutim, ne gubi iz vida činjenicu da su u tim predmetima protiv Rusije centralna tačka za analizu Suda i kasniji zaključak o nepostojanju djelotvornog pravnog sredstva bili povezani s navodima podnosioca podnesaka o prenapučenosti iznad projektovanog kapaciteta i o manjku mjesta za spavanje. To nije slučaj u ovom predmetu. S tim u vezi, Sud podsjeća da je nadležan da u svakom slučaju na osnovu konkretnih činjenica procijeni da li bilo koje pravno sredstvo izgleda da omogućava djelotvorno i dovoljno zadovoljenje u smislu opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava u vezi s iscrpljenjem domaćih pravnih sredstava (vidi predmet *Denisov protiv Rusije* (odl.), br. 33408/03, 6. maj 2004.). Sud smatra da je neophodno ispitati da li su se u konkretnim okolnostima ovog predmeta pravna sredstva na koja se poziva Država mogla smatrati djelotvornim pravnim sredstvima u smislu člana 35. stav 1. Konvencije.

(a) Opšta načela

78. Sud podsjeća da pravilo iscrpljenja domaćih pravnih sredstava iz člana 35. Konvencije predviđa da lica koja se žele obratiti Sudu sa žalbom protiv Države moraju prethodno iskoristiti pravna sredstva predviđena domaćim pravnim sistemom. Shodno tome, Države su izuzete od odgovaranja pred međunarodnim tijelom za svoje postupke prije nego što su imale priliku da problem riješe u okviru sopstvenog pravnog sistema. Ovo pravilo se temelji na pretpostavci, koja se ogleda u članu 13. Konvencije – s kojom je vrlo bliska – da u domaćem sistemu postoji djelotvorno pravno sredstvo u vezi s navodnom povredom, bez obzira na to da li su odredbe Konvencije ugrađene u nacionalno zakonodavstvo. Zbog toga je važan aspekt ovog principa to da mehanizam zaštite uspostavljen Konvencijom ima dopunski karakter u odnosu na nacionalne sisteme zaštite ljudskih prava (vidi predmet *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 7. decembar 1976., stav 48, Serija A br. 24).

79. Prema članu 35. Konvencije, pod normalnim okolnostima, podnosilac predstavke treba da pribjegne pravnim sredstvima koja su dostupna i dovoljna da ponude zadovoljenje u vezi s navodnim povredama. Postojanje pravnih sredstava mora biti dovoljno sigurno ne samo u teoriji nego i u praksi, jer će im u suprotnom nedostajati potrebna dostupnost i djelotvornost (vidi, između ostalog, predmet *Vernillo protiv Francuske*, 20. februar 1991., stav 27., Serija A br. 198, i predmet *Johnston i drugi protiv Irske*, 18. decembar 1986., stav 22., Serija A br. 112). Član 35. takođe zahtijeva da su pritužbe podnesene Sudu bile podnesene odgovarajućem domaćem organu, barem u suštinskom smislu i u skladu s formalnim zahtjevima i rokovima utvrđenim domaćim zakonodavstvom kao i da se koristilo bilo koje proceduralno sredstvo koje može spriječiti povredu Konvencije (vidi predmet *Cardot protiv Francuske*, 19. mart 1991., stav 34., Serija A br. 200).

80. Nadalje, na području iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava postoji raspodjela tereta dokazivanja. Obaveza je Države koja tvrdi da domaća pravna sredstva nisu iscrpljena da uvjeri Sud da je pravno sredstvo bilo djelotvorno i u teoriji i u praksi u relevantnom trenutku, odnosno, da je bilo dostupno, da je moglo obezbijediti zadovoljenje u vezi s pritužbama podnosioca predstavke i da je nudilo razumne izgleda za uspjeh. Međutim, kada se ovaj teret dokazivanja zadovolji, podnosilac predstavke mora dokazati da je pravno sredstvo na koje se poziva Država u stvari iskorišteno ili je iz nekog razloga bilo neadekvatno i nedjelotvorno u konkretnim okolnostima predmeta ili da su postojale posebne okolnosti koje su ga ili ju oslobađale ovog uslova.

81. Sud naglašava da primjena ovog pravila mora uzeti u obzir činjenicu da se ono primjenjuje u kontekstu mehanizma za zaštitu ljudskih prava koji su se Strane ugovornice složile da uspostave. Shodno tome, Sud priznaje da se pravilo domaćih pravnih sredstava mora primjenjivati uz izvjestan stepen

fleksibilnosti i bez pretjeranog formalizma (vidi prethodno citirani predmet *Cardot*, stav 34.). Sud nadalje priznaje da pravilo iscrpljenja nije apsolutno niti se može automatski primjenjivati; prilikom razmatranja da li je ono poštovano, neophodno je uzeti u obzir specifične okolnosti svakog pojedinačnog predmeta (vidi predmet *Van Oosterwijck protiv Belgije*, 6. novembar 1980., stav 35., serija A br. 40). To znači, između ostalog, da Sud mora realno uzeti u obzir ne samo postojanje formalnih pravnih sredstava u pravnom sistemu Strane ugovornice, već i opšti pravni i politički kontekst u kom se ona primjenjuju, kao i lične okolnosti podnosioca predstavki (vidi predmet *Akdivar i drugi protiv Turske*, 16. septembar 1996., stavovi 65-68., *Izveštaji o presudama i odlukama 1996-IV*).

(b) Primjena gore pomenutih opštih načela na ovaj predmet

82. Sud primjećuje da je Država navela tri moguća načina iscrpljenja domaćih pravnih sredstava koja je podnosilac predstavke mogao iskoristiti, a to su pritužba tužiocu, predstavka ombudsmanu i građanska tužba za naknadu štete.

83. Sud na prvom mjestu primjećuje da se, po pravilu, predstavka ombudsmanu ne može smatrati djelotvornim pravnim sredstvom u skladu s članom 35. Konvencije (vidi predmet *Lentinen protiv Finske* (odl.), br. 39076 /97, 14. oktobar 1999., i, *mutatis mutandis*, predmet *Leander protiv Švedske*, 26. mart 1987., stavovi 80-84., Serija A br. 116; i *Montion protiv Francuske*, br. 11192/84, odluka Komisije od 14. maja 1987., Odluke i izvještaji (DR) 52, str. 235). Sud ne vidi nijedan razlog za drugačiji zaključak u ovom predmetu. On podsjeća da, kako bi se smatralo djelotvornim, pravno sredstvo mora biti u stanju obezbijediti zadovoljenje u vezi s pritužbom. To znači da prilikom utvrđivanja djelotvornosti pravnog sredstva treba uzeti u obzir ovlaštenja i proceduralne garancije tijela na koje se Država poziva kao na pravno sredstvo. Strane nisu osporavale da ombudsman nema ovlaštenja da donese obavezujuću odluku. Shodno tome, Sud smatra da obraćanje ombudsmanu, organu koji može samo nadzirati upravljanje pritvorskim objektima, ne predstavlja djelotvorno pravno sredstvo u smislu člana 35. Konvencije.

84. Sud prima na znanje daljnji argument Države da je pritužba tužiocu mogla podnosiocu predstavke pružiti zadovoljenje za navodnu povredu njegovih prava. Međutim, Sud ne nalazi da je spisak navodno uspješnih pritužbi zatvorenika raznim tužiocima, koji je podnijela Država (vidi stav 70.), uvjerljiv. Osim činjenice da Država nije dostavila Sudu kopije pritužbi zatvorenika i odluka tužilaca po tim pritužbama, niti detaljno objasnila prirodu tih pritužbi i razjasnila mjere preduzete od strane tužilaštava, Sud nije uvjeren da je izdavanjem „reprezentacije o uklanjanju otkrivenih povreda“ tužilac bio u stanju da direktno eliminiše stanje koje proizlazi iz uslova pritvora podnosioca predstavke (uporediti s predmetom *Civet protiv*

Francuske [GC], br. 29340/95., stav 43., ECHR 1999-VI i s predmetom *Balogh protiv Mađarske*, br. 47940/99, stav 30., 20. jul 2004.).

85. Sud ponavlja da prilikom procjenjivanja djelotvornosti pravnog sredstva u vezi s pritužbom na nečovječno i ponižavajuće postupanje odlučujući faktor predstavlja pitanje da li je podnosilac predstavke mogao podnijeti tu pritužbu javnom tužiocu u cilju ostvarivanja direktnog i pravovremenog zadovoljenja, a ne samo indirektne zaštite prava garantovanih članom 3. Konvencije. Pravno sredstvo može biti preventivne ili kompenzatorne prirode (vidi, između ostalih izvora, predmet *Koval protiv Ukrajine*, br. 65550/01, stav 94., 19. oktobar 2006.). Sud primjećuje da Država nije objasnila kako bi „reprezentacija“ tužioca mogla ponuditi pomenuto preventivno ili kompenzatorno zadovoljenje ili oboje u vezi s tvrdnjama o uslovima pritvora koji su bili u suprotnosti s članom 3. Konvencije (vidi slično obrazloženje u predmetu *Ostrovar protiv Moldavija* (odl.), br. 35207/03, 22. mart 2005.). Shodno tome, Sud ne smatra da je Država ispunila teret dokazivanja da pritužba tužiocu može pružiti zadovoljenje u vezi s pritužbom podnosioca predstavke o povredama prava garantovanih Konvencijom.

86. Sud takođe podsjeća na dosljednu praksu institucija Konvencije, prema kojoj se hijerarhijska pritužba koja podnosiocu žalbe ne daje lično pravo da od države zahtijeva sprovođenje njezinih nadzornih ovlaštenja ne može smatrati djelotvornim pravnim sredstvom u smislu člana 35. Konvencije (vidi predmet *Horvat protiv Hrvatske*, br. 51585/99, stav 47., ECHR 2001-VIII, i predmet *Gibas protiv Poljske*, br. 24559/94, odluka Komisije od 6. septembra 1995. godine, Odluke i izvještaji 82, str. 76 i 82). Ista logika važi u ovom slučaju. Strane nisu sporile da, u skladu s ruskim zakonom, tužilac nema obavezu da sasluša podnosioca pritužbe i da se kasniji postupak odvija isključivo između nadzornog tužioca i organa nad kojim se vrši nadzor. Podnosilac pritužbe nije strana u postupku i ima pravo samo da bude obaviješten o tome kako je nadzorno tijelo riješilo njegovu pritužbu. Iz toga slijedi da pritužba podnesena tužiocu ne daje lično pravo podnosiocu pritužbe da od države zahtijeva sprovođenje njezinih nadzornih ovlaštenja te da takva pritužba ne predstavlja djelotvorno pravno sredstvo u smislu člana 35. Konvencije.

87. Što se tiče trećeg sredstva koje je navodno dostupno podnosiocu predstavke, Sud primjećuje da je Država, bez pružanja ikakvog dodatnog objašnjenja, sugerisala da je u slučaju podnosioca predstavke tužba za naknadu štete podnesena sudu mogla predstavljati djelotvorno pravno sredstvo u pogledu njegovih pritužbi na loše uslove pritvora. Država pri tom nije navela nikakvu pravnu normu u vezi s mogućnošću podnošenja tužbe za naknadu štete koju je lice već pretrpjelo zbog uslova pritvora, ili u vezi s mogućnošću da takva tužba predupredi daljnje patnje. U isto vrijeme, ne predočivši kopije relevantnih sudskih presuda, Država je navela tri primjera iz domaće prakse koji pokazuju da je primjena navedenog pravnog sredstva

podnosiocima tužbe omogućila da dobiju naknadu štete. S tim u vezi, Sud primjećuje da, u nedostatku dokumenata koji bi potkrijepili tvrdnje Države, ne može utvrditi relevantnost spornih presuda za pitanje djelotvornosti tužbe za naknadu štete kao pravnog sredstva u okolnostima ovog predmeta. Osim toga, po mišljenju Suda, tri slučaja koja je navela Država nisu dovoljna da se utvrdi postojanje ustaljene domaće prakse koja bi dokazala djelotvornost ovog pravnog sredstva (vidi sličan stav Suda u prethodno citiranom predmetu *Horvat*, stav 44.).

88. U svakom slučaju, Sud ne gubi iz vida argument Države da su svi aspekti uslova pritvora podnosioca predstavke, uključujući osvjetljenje, hranu, medicinsku pomoć, sanitarne uslove itd., bili u skladu s važećim zakonskim propisima. Sud smatra upitnim da li je, u situaciji u kojoj su domaćim pravnim normama propisani takvi uslovi pritvora podnosioca predstavke, podnosilac predstavke mogao braniti svoj slučaj pred sudom ili čak navesti razlog za podizanje tužbe kako bi prešao fazu prihvatljivosti (vidi predmet *Guliyev protiv Rusije*, br. 24650/02, stav 55., 19. jun 2008., i predmet *Valašinas protiv Litvanije* (odl.), br. 44558/98, 4. mart 2000.). Drugim riječima, Sud ima ozbiljne sumnje o tome da li je podnosilac predstavke imao stvarnu mogućnost djelotvornog obraćanja sudovima.

89. Ovaj zaključak se ne mijenja zbog činjenice da je u jednom slučaju podnosilac predstavke uspio osporiti rješenje pritvorskih vlasti kojim se odbija njegov zahtjev da u ćeliji ima frižider. Naprotiv, Sud primjećuje da mogućnost podnosioca predstavke da u konkretnom slučaju dobije sudsku presudu u svoju korist ide u prilog prethodno navedenom zaključku da tužba za naknadu štete nije podnosiocu predstavke nudila dovoljne izgleda za uspjeh. Kao što proizlazi iz podnesaka Države, domaći sud je poništio odbijajuće rješenje pritvorskih vlasti uz obrazloženje da nije bilo u skladu s pravnim normama. Istovremeno, u druga dva slučaja u kojima je podnosilac pokušao da ospori postupke pritvorskih vlasti, sudovi su se, prilikom odbijanja pritužbi podnosioca predstavke, eksplicitno pozvali na činjenicu da su sporna ograničenja prava podnosioca predstavke ustanovljena zakonom (vidi stav 72. gore). Pristup koji su zauzeli ruski sudovi djeluje krajnje formalistički. On, naime, omogućava da veliki broj predmeta, kao što je predmet podnosioca predstavke, gdje uslovi pritvora proizlaze iz zakonskih propisa, bude odbačen. Stoga, kao rezultat ovakvog stava sudova, žalba sudu ne nudi nikakve izgleda za uspjeh i može se smatrati teoretskom i iluzornom, a ne adekvatnom i djelotvornom u smislu člana 35. stav 1. Konvencije.

90. S obzirom na navedeno, Sud zaključuje da Država nije ukazala ni na jedno uspješno domaće pravno sredstvo pomoću kog je podnosilac predstavke mogao dobiti pravno zadovoljenje za navodno nečovječne i ponižavajuće uslove pritvora. Sud stoga odbacuje prigovor Države o neiscrpljivanju domaćih pravnih sredstava od strane podnosioca predstavke.

91. Sud nadalje primjećuje da ova pritužba nije očigledno neosnovana u smislu člana 35. stav 3. Konvencije i da nije neprihvatljiva po bilo kom drugom osnovu. Zbog toga se mora proglasiti prihvatljivom.

2. Osnovanost

92. Član 3., kao što je Sud primijetio u više navrata, sadrži jednu od osnovnih vrijednosti demokratskog društva. Konvencija u apsolutnom smislu zabranjuje mučenje ili nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje, bez obzira na okolnosti ili ponašanje žrtve (vidi prethodno citirani predmet *Balogh*, stav 44., i predmet *Labita protiv Italije* [GC], br. 26772/95, stav 119., ECHR 2000-IV). Sud dosljedno naglašava da pretrpljene patnje i poniženja moraju u svakom slučaju prevazići onaj element patnji ili poniženja koji je neizbježno povezan s datom vrstom zakonitog postupanja ili kažnjavanja. Iako mjere kojima se lice lišava slobode često sadrže takav element, u skladu s članom 3. Konvencije Država mora da se postara da se pritvorenici drže u uslovima koji podrazumijevaju poštovanje njihovog ljudskog dostojanstva i da ih način i metod izvršenja mjere ne izlažu nevoljama ili nedaćama koje prevazilaze neizbježan stepen patnji koji je svojstven pritvoru (vidi predmet *Kudła protiv Poljske* [GC], br. 30210/96, stavovi 92-94., ECHR 2000-KSI).

93. Sud nadalje podsjeća da je u određenim slučajevima nedostatak ličnog prostora za pritvorenike u ruskim istražnim zatvorima bio toliko izražen da već sam po sebi opravdava zaključak o povredi člana 3. Konvencije. U tim slučajevima podnosioci predstavki su obično na raspolaganju imali manje od tri kvadratna metra ličnog prostora (vidi, na primjer, predmet *Kantyrev protiv Rusije*, br. 37213/02, stavovi 50-51., 21. jun 2007.; predmet *Andrey Frolov protiv Rusije*, br. 205/02, stavovi 47-49., 29. mart 2007.; predmet *Mayzit protiv Rusije*, br. 63378/00, stav 40., 20. januar 2005.; i predmet *Labzov protiv Rusije*, br. 62208/00, stav 44., 16. jun 2005.). Nasuprot tome, u drugim slučajevima kada prenapučenost nije bila toliko izražena da sama po sebi predstavlja problem u smislu člana 3. Konvencije, Sud je uzeo u obzir druge aspekte fizičkih uslova pritvora kao relevantne za ocjenu usaglašenosti s ovom odredbom. Ovi elementi uključuju, naročito, mogućnost korištenja toaleta u privatnosti, dostupnost ventilacije, pristup prirodnom svjetlu ili vazduhu, adekvatno grijanje i poštovanje osnovnih sanitarnih uslova. Tako je čak i u slučajevima gdje je u pitanju bila veća zatvorska ćelija – površine između tri i četiri kvadratna metra po zatvoreniku – Sud utvrdio povredu člana 3. jer je faktor prostora bio dodatno pogoršan utvrđenim nedostatkom ventilacije i osvjetljenja (vidi, na primjer, predmet *Vlasov protiv Rusije*, br. 78146/01, stav 84., 12. jun 2008.; predmet *Babushkin protiv Rusije*, br. 67253/01, stav 44., 18. oktobar 2007.; predmet *Trepashkin protiv Rusije*, br. 36898/03, stav 94., 19. jul 2007.; i predmet *Peers protiv Grčke*, br. 28524/95, stavovi 70-72., ECHR 2001-III).

94. Vraćajući se na činjenice ovog predmeta, Sud primjećuje da je podnosilac predstavke u pritvorskoj jedinici grada Tomska proveo više od dvije godine. Iako nije bilo navoda o prenapučenosti iznad projektovanog kapaciteta ili o nedostatku spavaćih mjesta (vidi, nasuprot tome, predmet *Grishin protiv Rusije*, br. 30983/02, stav 89., 15. novembar 2007., i predmet *Kalashnikov protiv Rusije*, br. 47095/99, stav 97., ECHR 2002-VI), uslovi u pritvorskoj jedinici su ipak bili izuzetno skućeni. Iako Sud ne gubi iz vida činjenicu da se tokom prve dvije sedmice pritvora podnosilac predstavke nalazio sam u ćeliji površine 9,5 kvadratnih metara te da je tokom preostalog perioda bio smješten zajedno s još jednim odnosno dva pritvorenika u ćelijama površine 9,2 odnosno 11,5 kvadratnih metara, što znači da je na raspolaganju imao 4,1 do 3,8 kvadratnih metara stambenog prostora, Sud je posebno svjestan činjenice da je od 27. septembra 2007. godine podnosilac predstavke raspolagao s manje od četiri kvadratna metra stambenog prostora. Osim toga, jedan dio površine u ćelijama je bio zauzet jednim odnosno dvama metalnim krevetima na sprat koji su pritvorenicima služili kao kreveti. Ostatak prostora su zauzimali drveni sto i klupa (u manjoj ćeliji), slavina i pregrađeni prostor u kojem se nalazila WC šolja. Kao što se može vidjeti iz crno-bijelih fotografija koje je podnijela Država, ovakav raspored pritvorenicima nije ostavljao doslovno nimalo slobodnog prostora za kretanje.

95. Situacija podnosioca predstavke bila je dodatno otežana činjenicom da su fizičke aktivnosti na otvorenom bile ograničene na jedan sat dnevno u omanjem dvorištu pritvorskog objekta, nakon čega je morao da izdrži dvadeset i tri sata bez ikakvog kretanja. U tom pogledu, Sud ne može zanemariti činjenicu da je zatvorski ljekar podnosiocu predstavke propisao fizičke vježbe radi smanjenja bolova u leđima.

96. Sud nadalje primjećuje da su prozori u ćelijama u kojima je bio smješten podnosilac predstavke bili malih dimenzija s dva horizontalna i vertikalna reda debelih rešetki između kojih su bili mali otvori pravougaonog oblika. Ovakva izvedba prozora je u znatnoj mjeri ograničavala količinu dnevne svjetlosti u ćeliji i sprečavala ulazak svježeg vazduha. Sud nije uvjeren da je otvaranje malog krila prozora moglo omogućiti ulazak svježeg vazduha. Čini se da su ćelije provjetravane kroz ventilacioni otvor. Međutim, kako proizlazi iz dokumenata koje je podnijela Država, podnosilac predstavke nije imao prenosni ventilator. Stoga se čini da je više od dvije godine podnosilac predstavke svakog dana morao provoditi veći dio vremena ležeći u krevetu, u ćeliji sa slabom ventilacijom i bez odgovarajućih prozora (uporedi prethodno citirani predmet *Peers*, stav 75.).

97. Od posebnog interesa za Sud je i činjenica da, iako je između stambenog prostora i WC šolje postojao pregradni zid, on nije obezbjeđivao privatnost prilikom korištenja toaleta jer je osoba u toaletu i dalje bila vidljiva drugim zatvorenicima koji sjede na krevetima kao i stražarima

(uporediti s predmetom *Grishin protiv Rusije*, br. 30983/02, stav 94., 15. novembar 2007.). Pored toga, Sud konstatuje argument podnosioca predstavke, koji Država nije osporila, da zatvorenici nisu dobili sredstva za čišćenje WC šolje.

98. Uzimajući u obzir kumulativni efekat tih faktora, Sud smatra da je činjenica da je, uslijed nedostatka privatnosti i manjka ličnog prostora, podnosilac predstavke bio prinuđen da više od dvije godine živi, spava i koristi toalet u slabo osvijetljenim i loše ventiliranim ćelijama, sigurno kod njega izazvala nevolje i nedaće koje svojim intenzitetom prevazilaze neizbježan nivo patnje koji je svojstven pritvoru i pobudila u njemu osjećanja straha, tjeskobe i inferiornosti koja su na njega mogla djelovati tako da se osjeti poniženo i osramoćeno.

99. Nadalje, iako se u ovom predmetu ne može utvrditi da su grijanje, hrana ili sanitarni uslovi u pritvorskom objektu bili neprihvatljivi sa stanovišta člana 3., Sud ipak primjećuje druge žaljenja vrijedne aspekte pritvora podnosioca predstavke, koje strane nisu osporavale, a to su ograničen pristup tušu i odsustvo prikladnog ležaja koji bi odgovarao njegovom zdravstvenom stanju (vidi stav 50. gore). Sud smatra da su ti faktori takođe doprinijeli slabljenju zdravlja podnosioca predstavke (vidi *Melnik protiv Ukrajine*, br. 72286/01, stav 107., 28. mart 2006.). Pored toga, Sud primjećuje da je podnosiocu predstavke tokom trajanja pritvora dijagnostikovano nekoliko teških bolesti. Iako ovaj podatak sam po sebi ne podrazumijeva povredu člana 3., imajući u vidu naročito činjenicu da podnosilac predstavke nije tvrdio da su bolesti stečene tokom pritvora kao i činjenicu da je primio odgovarajuće liječenje te da se njegovo stanje smatralo stabilnim ili čak zadovoljavajućim, Sud smatra da su pored ostalih faktora uslova pritvora i ovi aspekti relevantni da pokažu da je otežavajući uticaj ovih uslova na podnosioca predstavke prevazišao granice dozvoljene sa stanovišta člana 3. Konvencije (vidi predmet *Alver protiv Estonije*, br. 64812/01, stav 54., 8. novembar 2005., s daljnjim referencama; predmet *Novoselov protiv Rusije*, br. 66460/01, stav 44., 2. jun 2005.; i, mutatis mutandis, *Ostrovar protiv Moldavije*, br. 35207/03, stav 89., 13. septembar 2005.).

100. Prema tome, došlo je do povrede člana 3. Konvencije u vezi s uslovima pritvora podnosioca predstavke u pritvorskoj jedinici grada Tomska, koje Sud smatra nečovječnima u smislu ove odredbe.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 5. STAV 3. KONVENCIJE

101. Podnosilac predstavke se žalio da se nalazi u pritvoru pretjerano dugo. Sud smatra da ova pritužba treba da bude razmotrena sa stajališta člana 5. stav 3. Konvencije, koji glasi:

„Svako ko je uhapšen ili lišen slobode shodno odredbama iz stava 1(c) ovog člana ... imaće pravo da mu se sudi u razumnom roku ili da bude pušten na slobodu do suđenja...”

A. Podnesci strana u sporu

102. Država u svom podnesku tvrdi da je podnosilac predstavke uhapšen na osnovu osnovane sumnje da je počinio krivična djela. Pisane pritužbe žrtava, njihov detaljan opis događaja i rezultati preliminarnih istražnih radnji potvrđuju „osnovanost“ sumnje protiv podnosioca predstavke.

103. U vezi s naknadnim produženjima pritvora protiv podnosioca predstavke, Država je naglasila da je navedeni krivični predmet bio veoma specifičan. Naime, nakon što je protiv podnosioca predstavke pokrenut krivični postupak prema prvobitnim optužbama za zloupotrebu položaja i tešku iznudu, protiv njega je podignut i čitav niz novih optužbi i, shodno tome, pokrenuti su novi krivični postupci. Svaki novi krivični postupak zahtijevao je pritvor protiv podnosioca predstavke. Država je istakla da se domaći sudovi nisu vodili isključivo težinom optužbi. Prilikom odobravanja daljnjih produženja pritvora protiv podnosioca predstavke, sudovi su takođe uzeli u obzir opasnost da bi on mogao pobjeći i ometati sprovođenje pravde. Po mišljenju Države, puštanje podnosioca predstavke na slobodu je moglo takođe ugroziti javni red.

104. U nastavku argumentacije, Država je pokušala da potkrijepi svaki osnov na koji su se pozivali domaći sudovi. Naročito je tvrdila da je podnosilac predstavke čovjek koji posjeduje znatna finansijska sredstva. Iako su u decembru 2006. godine, tokom pretresa koji je izvršen u njegovoj kancelariji i u njegovom stambenom objektima, policajci oduzeli 36.000.000 rubalja; samo mjesec dana kasnije podnosilac predstavke je položio depozit za potrebe registrovanja kandidature na izborima u iznosu od 900.000 rubalja. Podnosilac predstavke je bio vlasnik jednog privatnog preduzeća i posjedovao je akcije u drugim firmama. Takođe je posjedovao automobil i nekoliko kuća i parcela zemljišta.

105. Država je tvrdila da postoji vjerovatnoća da bi podnosilac predstavke mogao pobjeći, pozivajući se na činjenicu da njegovi rođaci prodaju imovinu i kupuju devize. Po mišljenju Države, oni su namjeravali napustiti Rusiju. Država je podržala zaključke domaćih sudova da činjenica da podnosilac predstavke ne posjeduje imovinu van Rusije, da nema zdravstveno putno osiguranje, da ne govori nijedan strani jezik, da mu porodica živi u Tomsku i da posjeduje nekretnine u Tomsku ne isključuje mogućnost njegovog bjekstva.

106. Država je nadalje tvrdila da je podnosilac predstavke, u svojstvu gradonačelnika Tomska, mogao uticati na svjedoke, zaposlene u kabinetu gradonačelnika Tomska i svoje bivše podređene. Prema navodima Države, u prilog toj tvrdnji idu pritužbe i izjave žrtava koje su priložene u spis

krivičnog predmeta. Nakon što su žrtve odbile da se povinuju iznuđivačkim zahtjevima saoptuženika podnosioca predstavke, zaposleni u kabinetu gradonačelnika su, po direktnom naređenju podnosioca predstavke, pisali žrtvama pisma u kojima im prijete rušenjem njihove imovine. Pored toga, jedan broj svjedoka se žalio sudu da su rođaci i bliski prijatelji podnosioca predstavke, uz prijetnje, vršili pritisak na njih da promijene svoje iskaze.

107. Pored toga, Država je, pozivajući se na zaključke Suda u predmetu *Letellier protiv Francuske* (26. jun 1991., Serija A br. 207), istakla da je predmet podnosioca predstavke doživio ogroman publicitet i izazvao snažnu reakciju javnosti u Tomsu. Shodno tome, po mišljenju Države, puštanje podnosioca predstavke na slobodu moglo je da ugrozi javni red pa čak i dobrobit samog podnosioca predstavke.

108. Država je u zaključku tvrdila da su, prilikom odobravanja produženja pritvora protiv podnosioca predstavke, domaći sudovi uzeli u obzir stručna ljekarska mišljenja i druge relevantne medicinske podatke koji su potvrdili da zdravstveno stanje podnosioca predstavke dozvoljava ostanak u pritvoru.

109. Podnosilac predstavke je tvrdio da je svakom objektivnom posmatraču bilo jasno da nije postojala „osnovana“ sumnja da je počinio krivična djela koja mu se stavljaju na teret. Osim toga, pokretanje novih rundi krivičnih postupaka nije moglo samo po sebi opravdati produženje pritvora. U suprotnom, vlasti bi stalnim pokretanjem novih krivičnih postupaka mogle nekoga držati u pritvoru neograničeno vrijeme.

110. Podnosilac predstavke je dalje tvrdio da ni u jednom trenutku tokom postupka domaći sudovi nisu uzeli u obzir njegovu finansijsku situaciju, budući da se to pitanje ne pominje ni u jednom nalogu o određivanju pritvora. Sudovi su takođe nekritički prihvatili informaciju koju je pružio FSB o tome da njegovi rođaci prodaju imovinu i kupuju devize. Oni nisu provjerili tu informaciju.

111. Podnosilac predstavke je smatrao čudnim da domaći sudovi nisu prihvatili sljedeće argumente koje su u korist njegovog puštanja iz pritvora iznijeli njegovi advokati: njegovo loše zdravstveno stanje i neophodnost podvrgavanja skupom liječenju koje ne bi mogao da priušti van Rusije; njegova životna dob; njegovo trajno prebivalište u Tomsu; njegovo desetogodišnje obavljanje dužnosti gradonačelnika Tomska; trajno prebivalište njegove porodice u Tomsu i nepostojanje bilo kakve rodbine van Tomska; posjedovanje imovine samo u Tomskoj oblasti; njegovo nepoznavanje bilo kog stranog jezika; neposjedovanje važećeg pasoša za putovanje; i njegovo učešće u predstojećim parlamentarnim izborima.

112. Što se tiče navodnih prijetnji od strane njegovih rođaka i bliskih prijatelja, podnosilac je naglasio da nijedan od tih pojedinaca nije bio ispitan od strane istražnih organa u vezi s njihovom eventualnom umiješanošću u takve nezakonite radnje kao i da protiv njih nije pokrenut krivični postupak. Podnosilac predstavke je istakao da Država, pozivajući se na izjave žrtava i

svjedoka, kojima su navodno upućene prijetnje, nije dostavila sudu kopije tih izjava. Nadalje, podnosilac predstavke je primijetio da je pretpretresna istraga okončana, da je prikupljanje izjava svjedoka i drugih dokaza završeno te da više nije postojao nikakav rizik da pravda neće biti zadovoljena.

113. Oспорavajući posljednji argument Države u vezi s navodnom opasnošću po javni red, podnosilac predstavke je naglasio da se domaći sudovi nisu pozivali na taj argument ni u jednom nalogu o određivanju pritvora i da, u svakom slučaju, takav argument ne može služiti kao osnov za pritvor u skladu s ruskim Zakonikom o krivičnom postupku.

114. Podnosilac predstavke je na kraju primijetio da ni u jednom trenutku tokom postupka domaći sudovi nisu uzeli u obzir mogućnost primjene drugih preventivnih mjera predviđenih ruskim Zakonikom o krivičnom postupku, kao što su kaucija, pismeno obećanje o nenapuštanju grada, kućni pritvor ili lična garancija.

B. Ocjena suda

1. Prihvatljivost

115. Sud primjećuje da ova pritužba nije očigledno neosnovana u smislu člana 35. stav 3. Konvencije. Primjećuje i da nije neprihvatljiva po bilo kom drugom osnovu. Zbog toga se mora proglasiti prihvatljivom.

2. Osnovanost

(a) Opšta načela

116. Prema praksi Suda, pitanje da li je trajanje pritvora opravdano ne može se ocjenjivati *in abstracto*. Opravdanost držanja optuženog u pritvoru se mora ocjenjivati u svakom predmetu u skladu s njegovim posebnim karakteristikama. Produžen pritvor se može opravdati samo postojanjem specifičnih naznaka o stvarnom zahtjevu javnog interesa koji, bez obzira na pretpostavku nevinosti, preteže nad pravilom poštovanja slobode pojedinca (vidi, između ostalih izvora, predmet *W. protiv Švicarske*, 26. januar 1993., Serija A br. 254-A, i predmet *Kudła protiv Poljske* [GC], br. 30210/96, stav 110., ECHR 2000-XI).

117. Pretpostavka ide u prilog puštanju iz pritvora. Kao što je Sud dosljedno isticao, drugi dio člana 5. stava 3. ne dopušta pravosudnim organima izbor između izvođenja optuženog pred sud u razumnom roku ili odobravanja njegovog privremenog puštanja na slobodu do početka suđenja. Do izricanja presude, optuženi se mora smatrati nevinim, a svrha odredbe koja se razmatra jeste da se osigura njegovo privremeno puštanje na slobodu nakon što nastavak njegovog pritvora prestane biti razuman (vidi predmet

Vlasov protiv Rusije, br. 78146/01, stav 104., 12. jun 2008., s daljnjim referencama).

118. Sud nadalje primjećuje da je zadatak prije svega domaćih pravosudnih organa da se pobrinu da u datom slučaju pritvor optuženog lica ne prelazi razuman vremenski period. One u tom cilju moraju ispitati sve činjenice koje govore u prilog ili protiv postojanja istinskog zahtjeva javnog interesa, koji opravdava, uz dužno poštovanje načela pretpostavke nevinosti, odstupanje od primjene pravila poštovanja slobode pojedinca te ih moraju navesti u svojim odlukama kojima odbijaju zahtjeve za puštanje iz pritvora. U suštini, Sud je pozvan da odluči da li je došlo do povrede člana 5. stava 3. Konvencije upravo na osnovu obrazloženja datih u tim odlukama kao i dokumentovanih činjenica koje je podnosilac predstavke naveo u svojim žalbama (vidi predmet *Labita protiv Italije* [GC], br. 26772/95, stav 152., ECHR 2000-IV).

119. Argumenti za i protiv puštanja na slobodu ne smiju biti „opšti i apstraktni“ (vidi predmet *Smirnova protiv Rusije*, br. 46133/99 i 48183/99, stav 63., ECHR 2003-IX). U slučajevima kad zakon predviđa pretpostavku u pogledu faktora relevantnih za osnov kojim se produžuje pritvor, potrebno je uvjerljivo dokazati postojanje konkretnih činjenica koje pretežu nad pravilom poštovanja slobode pojedinca (vidi predmet *Ilijkov protiv Bugarske*, br. 33977/96, stav 84. *in fine*, 26. jul 2001.).

120. Postojanost osnovane sumnje da je uhapšeno lice počinilo krivično djelo predstavlja uslov *sine qua non* za zakonitost produženja pritvora, ali nakon što protekne određeno vrijeme, ona više nije dovoljna. U takvim slučajevima Sud mora utvrditi da li drugi razlozi izneseni od strane pravosudnih organa i dalje opravdavaju lišenje slobode. U slučajevima kada su ti razlozi „relevantni“ i „dovoljni“, Sud se mora takođe uvjeriti da li su nadležni državni organi pokazali „posebnu revnost“ u vođenju postupka (vidi prethodno citirani predmet *Labita*, stav 153.).

(b) Primjena gore pomenutih opštih načela na ovaj predmet

121. Sud primjećuje da je podnosilac predstavke u pritvoru od 6. decembra 2006. godine. Pritvor te dužine – preko dvije godine – predstavlja pitanje od velikog interesa za Sud. Sud primjećuje da su od 6. decembra 2006. godine domaći sudovi podnosiocu predstavke produžili pritvor nekoliko puta. U svojim odlukama sudovi su se dosljedno pozivali na težinu optužbi, kao glavni faktor, kao i na postojanje opasnosti da podnosilac predstavke pobjegne, ometa sprovođenje pravde i ponovo vrši krivična djela.

122. U pogledu pozivanja sudova na težinu optužbi kao odlučujući element, Sud je u više navrata presudio da težina optužbi sama po sebi ne može poslužiti kao opravdanje za dugotrajni pritvor (vidi predmet *Panchenko protiv Rusije*, br. 45100/98, stav 102., 8. februar 2005.; predmet *Goral protiv Poljske*, br. 38654/97, stav 68., 30. oktobar 2003., i prethodno

citirani predmet *Ilykov*, stav 81.). Ovo se posebno odnosi na ruski pravni sistem, u kom pravnu kvalifikaciju činjenica – a samim tim i kazne s kojom se suočava podnosilac predstavke – određuje tužilaštvo bez sudskog preispitivanja da li pribavljeni dokazi potkrepljuju postojanje osnovane sumnje da je podnosilac predstavke počinio navodno krivično djelo (vidi predmet *Khudoyorov protiv Rusije*, br. 6847/02, stav 180., ECHR 2005-X).

123. Drugi osnov za produženje pritvora podnosiocu predstavke bili su zaključci domaćih sudova da podnosilac može da pobjegne, ometa tok pravde i ponovi krivično djelo. Sud ponavlja da je zadatak domaćih organa da utvrde postojanje konkretnih činjenica relevantnih za osnov za produženje pritvora. Prebacivanje tereta dokazivanja na pritvorenika u takvim slučajevima bilo bi ravno obaranju pravila iz člana 5. Konvencije prema kom pritvor predstavlja izuzetno odstupanje od prava na slobodu koje je dozvoljeno samo u taksativno nabrojanim i strogo definisanim slučajevima (vidi predmet *Rokhlina protiv Rusije*, br. 54071/00, stav 67., 7. april 2005.). Ostaje da se ustanovi da li su domaće vlasti utvrdile i ubjedljivo dokazale postojanje konkretnih činjenica u prilog svojim zaključcima.

(i) *Opasnost od bjekstva*

124. Sud primjećuje da su se prilikom procjenjivanja mogućnosti bjekstva domaći organi pozivali na činjenicu da je podnosilac predstavke optužen za teška krivična djela, te da mu je zbog toga prijetila oštra kazna. S tim u vezi, Sud podsjeća da, iako težina zapriječene kazne predstavlja relevantan element prilikom procjenjivanja rizika od bjekstva ili ponovnog vršenja krivičnih djela, potreba za nastavkom lišavanja slobode ne može se procjenjivati sa čisto apstraktne tačke gledišta. Ona se mora procijeniti u vezi s brojnim drugim relevantnim faktorima koji mogu potvrditi postojanje opasnosti od bjekstva i ponovnog vršenja krivičnih djela ili, pak, u svjetlu kojih će se ta opasnost činiti toliko neznatna da ne može opravdati zadržavanje u pritvoru do početka suđenja (vidi prethodno citirani predmet *Letellier*, stav 43., i predmet *Panchenko protiv Rusije*, br. 45100/98, stav 106., 8. februar 2005.).

125. U svojoj odluci od 5. februara 2007. godine Sovjetski rejonski sud se po prvi put pozvao na informaciju dobijenu od Oblasnog odjeljenja FSB-a u Tomsku, zaključivši da podnosilac predstavke planira da pobjegne, nagovarajući svoje rođake da prodaju imovinu i kupe devize (vidi stavove 20-22. gore). U svakom narednom nalogu o određivanju pritvora pravosudni organi su se u velikoj meri pozivali na postojanje opasnosti od bjekstva podnosioca predstavke, imajući u vidu informaciju dobijenu od FSB-a. Sud razumije zabrinutost pravosudnih organa nakon što su prvi put dobili relevantnu informaciju. Sud priznaje da su, s obzirom na težinu optužbi protiv podnosioca predstavke i ozbiljnost informacije koju su dostavili

zvaničnici FSB-a, pravosudni organi mogli s pravom zaključiti da je ustanovljen početni rizik od bjekstva podnosioca predstavke.

126. Sud, međutim, ne može prenebreći činjenicu da informacija dobijena od zvaničnika FSB-a nije bila potkrijepljena nikakvim dokazima (kopije kupoprodajnih ugovora, potvrde o prenosu vlasništva, izvodima iz banke kojima se potvrđuje kupovina deviza itd.). Sud prihvata da je kratkotrajno produženje pritvora podnosiocu predstavke u početku moglo biti opravdano radi obezbjeđivanja vremena tužiocu da provjeri informaciju koju su predložili FSB kao i da prikupi potrebne dokaze. Međutim, proticanjem vremena, korisnost te informacije, bez ikakvih dokaza kojima bi se potvrdila njezina istinitost, neminovno je postajala sve manje relevantna, naročito stoga što je podnosilac predstavke uporno osporavao mogućnost bjekstva, navodeći da nikakva imovina nije bila prodana niti devize kupovane, te pozivajući se na svoje godine, loše zdravstveno stanje, neposjedovanje važećeg pasoša za putovanje ili zdravstvenog osiguranja, kao i na činjenicu da nema rodbine i ne posjeduje imovinu izvan Tomske oblasti, da bi potvrdio argument da ne postoji opasnost od njegovog bjekstva. (vidi, nasuprot tome, predmet *W. protiv Švicarske*, 26. januara 1993., stav 33., Serija A br. 254 A).

127. S tim u vezi, Sud smatra da su domaći organi bili u obavezi da detaljnije analiziraju ličnu situaciju podnosioca predstavke i da daju konkretne i dokazima potkrijepljene razloge za njegovo zadržavanje u pritvoru (vidi slično obrazloženje u predmetu *Musuc protiv Moldavije*, br. 42440/06, stav 45., 6. novembar 2007.). Sud ne smatra da su domaći sudovi ispunili tu obavezu u ovom predmetu. Sud je veoma zabrinut zbog toga što su domaći organi selektivno i nedosljedno pristupili procjeni argumenata koje su iznijele strane u vezi s razlozima za određivanje i produžavanje pritvora podnosiocu predstavke. Smatrajući, s jedne strane, da su argumenti podnosioca predstavke subjektivni i ne obraćajući pažnju na relevantne činjenice koje su umanjivale opasnost od njegovog bjekstva, sudovi su, s druge strane, prihvatili informaciju zvaničnika FSB-a nekritički, ne dovodeći u pitanje njezinu pouzdanost.

128. Sud nadalje podsjeća da su pravosudni organi takođe naveli činjenicu da je podnosilac predstavke imao nekoliko mjesta prebivališta u Tomskoj oblasti u prilog svom zaključku da je postojala mogućnost bjekstva. S tim u vezi, Sud ponavlja da samo odsustvo stalnog mjesta prebivališta ne predstavlja opasnost od bjekstva (vidi predmet *Pshevecherskiy protiv Rusije*, br. 28957/02, stav 68., 24. maj 2007.). Sud takođe zapaža da organi nisu naznačili nijednu drugu okolnost kojom bi ukazali da bi, u slučaju puštanja na slobodu, podnosilac predstavke pobjegao. Iako su, kako je Država navela u svom podnesku, možda postojale druge činjenice koje su mogle opravdati zaključak Države o mogućnosti njegovog bjekstva, one nisu pomenute u naložima za određivanje pritvora, a zadatak Suda nije da utvrđuje takve činjenice i da

nastupa umjesto domaćih organa koji su odlučivali o pitanju pritvora (vidi *Korchuganova protiv Rusije*, br. 75039/01, stav 72., 8. jun 2006.). Sud stoga zaključuje da nije utvrđeno da ta opasnost postoji.

(ii) *Opasnost od ometanja sprovođenja pravde*

129. Što se tiče zaključaka domaćih sudova da je postojala opasnost da podnosilac predstavke ometa sprovođenje pravde, Sud konstatuje da u početnim fazama istrage opasnost da optuženi može ometati sprovođenje istrage može opravdati njegovo zadržavanje u pritvoru. Međutim, nakon što se prikupe dokazi, taj osnov postaje irelevantan (vidi *Mamedova protiv Rusije*, br. 7064/05, stav 79., 1. jun 2006.). Sud primjećuje da su domaći sudovi povezali vjerovatnoću da bi podnosilac predstavke mogao ometati pravdu s njegovom funkcijom gradonačelnika Tomska i činjenicom da su brojni svjedoci u krivičnom predmetu njegovi bivši podređeni koji rade u kabinetu gradonačelnika Tomska. Domaći sudovi su takođe pomenuli prijetnje koje su rođaci i bliski prijatelji podnosioca predstavke navodno uputili žrtvama i svjedocima.

130. S tim u vezi, Sud je svjestan da je radno mjesto podnosioca predstavke bilo relevantan faktor za zaključke domaćih sudova o postojanju rizika od pritiska na svjedoke. Istovremeno, Sud ne gubi iz vida činjenicu da je podnosilac predstavke suspendovan s mjesta gradonačelnika Tomska odmah nakon hapšenja i da njegovo puštanje na slobodu ne bi dovelo do ponovnog vraćanja na tu funkciju. Sud stoga iskazuje sumnju u pogledu valjanosti prethodnog argumenta kao osnova za produžavanje pritvora podnosiocu predstavke. Sud takođe podsjeća da za dokazivanje da je postojala, te da i dalje postoji znatna opasnost od dosluha tokom cjelokupnog trajanja pritvora podnosioca predstavke, nije dovoljno da domaći sudovi navedu samo njegov službeni položaj. Trebalo je da analiziraju i druge relevantne faktore kao što su rezultati istrage ili sudskog postupka, ličnost podnosioca predstavke, njegovo ponašanje prije i nakon hapšenja kao i sve ostale konkretne podatke koji opravdavaju bojazan da bi mogao zloupotrijebiti povratak na slobodu tako što će preduzimati radnje čiji je cilj falsifikovanje ili uništavanje dokaza te manipulacija svjedocima (vidi prethodno citirani predmet *W.*, stav 36., Serija A br. 254-A).

131. U tom pogledu, Sud primjećuje da je tek 3. decembra 2007. godine Sud Tomske oblasti po prvi put potkrijepio svoj zaključak o opasnosti od dosluha pominjanjem navodnih pokušaja rodbine podnosioca predstavke da utiče na svjedoke. Konkretno, Oblasni sud je zaključio da spis predmeta sadrži informacije koje se odnose na navodne pokušaje podnosioca predstavke da utiče na žrtvu, g. L., i svjedoka, g. B. (vidi stav 33. gore). Sud prvenstveno ukazuje na to da ne može procijeniti pouzdanost i relevantnost informacija koje su poslužile kao osnov za pomenuti zaključak Oblasnog suda jer Država nije dostavila kopije odgovarajućih dokumenata sadržanih u spisu krivičnog predmeta. Što se tiče teksta odluke od 3. decembra 2007.

godine, osim pukog pozivanja na prijetnje koje su rođaci i bliski prijatelji podnosioca predstavke navodno uputili svjedocima, Oblasni sud nije naveo nikakve konkretne činjenice koje opravdavaju pritvor podnosioca predstavke po tom osnovu.

132. Međutim, što je još važnije, Sud ističe da domaći sud, pozivajući se na određene informacije, nije pružio podnosiocu predstavke mogućnost da ih ospori, na primjer, tako što bi bili saslušani svjedoci (vidi poređenja radi predmet *Becciev protiv Moldavije*, br. 9190/03, stavovi 73-76., 4. oktobar 2005.), ili tako što bi mu barem bili uručene kopije njihovih pritužbi ili iskaza. Izgleda, a Država to nije negirala, da podnosilac predstavke nije ni bio obaviješten o prirodi i sadržaju podnesaka koje su organi gonjenja podnijeli u svrhu potkrepljivanja svoje tvrdnje o uticaju na svjedoke. Osim toga, Sud smatra čudnim to što organi gonjenja, iako obaviješteni o zastrašivanju, uznemiravanju ili prijetnjama osvetom upućenim svjedocima, nisu pokrenuli krivični postupak ili, u najmanju ruku, otvorili prethodnu istragu povodom tih navoda. Sud zapaža, a strane u sporu tu činjenicu nisu osporile, da domaći organi nisu preduzeli nikakve aktivnosti, ni protiv podnosioca predstavke, ni protiv njegovih rođaka i bliskih prijatelja, da ta lica nisu bila predmet bilo kakvog vida istrage niti su bila saslušana o navodnim pokušajima manipulacije svjedocima. Sud stoga nije uvjeren da su zaključci domaćih organa o vjerovatnoći da bi podnosilac predstavke mogao ometati sprovođenje pravde imali dovoljan osnov u činjenicama.

133. Sud nadalje primjećuje da je pretkrivični postupak protiv podnosioca predstavke završen krajem augusta 2007. godine (vidi stav 30. gore). On je ostao u pritvoru još osamnaest mjeseci dok je tekao postupak pred nadležnim sudom. S obzirom na prethodno navedeno, može se zaključiti da su domaći organi vlasti imali dovoljno vremena da uzmu izjave svjedoka na način kojim bi se isključila svaka sumnja u njihovu istinitost i eliminisala nužnost daljnjeg lišenja slobode podnosioca predstavke po tom osnovu (vidi slično obrazloženje u predmetu *Solovyev protiv Rusije*, br. 2708/02, stav 115., 24. maj 2007.). Sud stoga smatra da, budući da nisu postupali revnosno, domaći organi vlasti nisu imali pravo da okolnosti predmeta smatraju kao opravdanje da opasnost od dosluha upotrijebe kao osnov za produžavanje pritvora podnosiocu predstavke.

(iii) *Opasnost od ponavljanja krivičnog djela i očuvanje javnog reda*

134. U obrazloženju niza naloga o određivanju pritvora, domaći sudovi su navodili vjerovatnost da će podnosilac predstavke dalje vršiti krivična djela kao dodatni osnov kojim su opravdavali produžavanje pritvora. S tim u vezi, Sud zapaža da pravosudni organi nisu pomenuli nijednu konkretnu činjenicu kojom bi potkrijepili svoj zaključak da postoji opasnost da će podnosilac predstavke dalje vršiti krivična djela. Nadalje, Sud ne dijeli mišljenje domaćih organa vlasti da je, u situaciji kada su sve optužbe protiv podnosioca predstavke, izuzev jedne, bile podnesene u vezi s njegovim

aktivnostima na funkciji gradonačelnika Tomska, a on bio suspendovan sa tog mjesta, postojala realna opasnost da će podnosilac predstavke počiniti nova krivična djela.

135. U svojim podnescima Sudu, Država se pozivala na drugi osnov koji, po njezinom mišljenju, čini pritvor podnosioca predstavke nužnim. Posebno je naglasila potrebu da se spriječi remećenje javnog reda koje je moglo biti izazvano puštanjem podnosioca predstavke na slobodu. Iako se domaći sudovi nikad nisu pozivali na ovaj osnov, Sud ipak smatra da je neophodno ispitati argument Države.

136. Sud je već u određenom broju situacija smatrao da, iz razloga svoje posebne težine i reakcije javnosti povodom njih, određena krivična djela mogu izazvati društvene nemire kojima bi se mogao opravdati pritvor u pretkrivičnom postupku, bar na neko vrijeme. U izuzetnim se okolnostima, stoga, ovaj faktor može uzeti u obzir u svrhu koju predviđa Konvencija, a u svakom slučaju u mjeri u kojoj domaći zakon prepoznaje pojam remećenja javnog reda izazvanog nekim krivičnim djelom. Međutim, ovaj osnov se može smatrati relevantnim i dovoljnim samo pod uslovom da se zasniva na činjenicama kojima se može pokazati da bi puštanje okrivljenog na slobodu zaista dovelo do remećenja javnog reda. Povrh toga, pritvor će i dalje biti legitiman samo ako je javni red i dalje ugrožen; produžavanje pritvora se ne može koristiti u svrhu anticipiranja kazne zatvora (vidi prethodno citirani predmet *Letellier*, stav 51.).

137. U ovom predmetu pomenuti uslovi nisu bili zadovoljeni. Osim činjenice da ruski zakon ne svrstava pojam remećenja javnog reda među dopuštene razloge za određivanje pritvora okrivljenih, Sud ističe da se Država pozvala na navodnu opasnost po javni red s čisto apstraktne tačke gledišta, pozivajući se isključivo na težinu krivičnih djela koja je navodno počinio podnosilac predstavke. Država nije pružila nikakve dokaze niti navela bilo kakav primjer na osnovu kojih bi se moglo zaključiti da bi puštanje podnosioca predstavke na slobodu moglo predstavljati realnu opasnost po javni red.

(iv) *Alternativne mjere ograničenja slobode*

138. Sud nadalje naglašava da, prilikom odlučivanja da li lice treba biti pušteno na slobodu ili pritvoreno, vlasti imaju obavezu prema članu 5. stav 3. da razmotre alternativne mjere za osiguranje njegovog pojavljivanja na suđenju (vidi predmet *Sulaoja protiv Estonije*, br. 55939 / 00, stav 64., 15. februara 2005. i predmet *Jablonski protiv Poljske*, br. 33492/96, stav 83., 21. decembar 2000.). Tokom čitavog posmatranog perioda vlasti nisu razmatrale mogućnost da prisustvo podnosioca predstavke obezbijede primjenom drugih „preventivnih mjera“ – kao što su pismeno obećanje ili kaucija – koje su izričito predviđene ruskim zakonom kako bi se osiguralo propisno vođenje krivičnog postupka. S tim u vezi, Sud ne gubi iz vida činjenicu da je podnosilac predstavke u tu svrhu ponudio ličnu garanciju

Arhiepiskopa Tomske oblasti. Međutim, garancija je odbijena bez razmatranja (vidi stav 33. gore). Pored toga, Sud smatra posebno iznenađujućom činjenicu da je podnosilac predstavke držan u pritvoru devet mjeseci, od septembra 2007. do juna 2008. godine, s jednim ciljem upoznavanja sa spisom predmeta. Međutim, ni u jednom trenutku ni Oblasni sud ni Vrhovni sud, koji je razmatrao zakonitost pritvora podnosioca predstavke tokom tog perioda, nisu uzeli u obzir mogućnost primjene ovakvih alternativnih mjera ili, u najmanju ruku, pokušali da objasne u svojim odlukama zašto takve alternative ne bi obezbijedile propisan tok suđenja.

139. Sud ne gubi iz vida argument Države o finansijskim sredstvima podnosioca predstavke koji implicira da se kaucijom nije moglo osigurati njegovo prisustvo. Iako je Sud već primijetio da domaći sudovi nisu razmatrali mogućnost kaucije i da on nije dužan zamijeniti domaće organe u utvrđivanju i razmatranju faktora koji opravdavaju pritvor podnosioca predstavke (vidi stav 128. gore), Sud ipak smatra vrijednim napomenuti da se kaucija može zahtijevati samo dotle dok preovlađuju razlozi koji opravdavaju pritvor. Kada takvi razlozi preovlađuju, visina kaucije se mora „procijeniti prvenstveno u odnosu na dato lice, njegovu imovinu... drugim riječima, na stepen moguće uvjerenosti da će mogućnost gubitka jamčevine u slučaju nepojavljivanja na suđenju djelovati dovoljno obeshrabrujuće da ga odvraća od svake želje da pobjegne“ (vidi predmet *Neumeister protiv Austrije*, 27. juna 1968., str. 40, stav 48., Serija A broj 8).

(v) Zaključak

140. U zaključku, Sud smatra da se odluke domaćih organa nisu zasnivale na analizi svih relevantnih činjenica. Oni nisu uzeli u obzir argumente u korist puštanja podnosioca predstavke na slobodu do početka suđenja.

141. S obzirom na prethodno navedeno, Sud smatra da su, propustivši da navedu konkretne relevantne činjenice ili da razmotre alternativne „preventivne mjere“, organi vlasti produžili pritvor podnosiocu predstavke na osnovu razloga koji se ne mogu smatrati „dovoljnim“. Prema tome, oni nisu uspjeli da opravdaju daljnje lišavanje slobode podnosioca predstavke u trajanju od više od dvije godine. Iz tog razloga nije potrebno ispitati da li je postupak protiv podnosioca predstavke tokom tog perioda vođen s dužnom pažnjom s obzirom na to da se tako dug period u datim okolnostima ne može smatrati „razumnim“ u smislu člana 5. stav 3. (vidi predmet *Pekov protiv Bugarske*, br. 50358/99, stav 85., 30. mart 2006.).

142. Stoga je došlo do povrede člana 5. Stav 3. Konvencije.

III. OSTALE NAVODNE POVREDE KONVENCIJE

143. Podnosilac predstavke se nadalje žalio prema članovima 2. i 5. Konvencije da su uslovi njegovog pritvora predstavljali ozbiljnu opasnost za njegov život i da je njegov pritvor bio nezakonit.

144. Uzimajući u obzir kompletan materijal koji posjeduje te u mjeri u kojoj ove pritužbe spadaju u nadležnost Suda *ratione materiae*, Sud nalazi da dokazi ne ukazuju na to da je došlo do povrede prava i sloboda propisanih Konvencijom ili njezinim Protokolima. Iz toga proizlazi da ovaj dio predstavke mora biti odbačen kao očigledno neosnovan u skladu s članom 35. stav 3. i 4. Konvencije.

IV. PRIMJENA ČLANA 41. KONVENCIJE

145. Članom 41. Konvencije predviđeno je sljedeće:

„Kada Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo dotične Visoke strane ugovornice omogućava samo djelimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj strani.“

A. Odšteta

146. Podnosilac predstavke potražuje 8.000 eura (EUR) na ime nematerijalne štete.

147. Država tvrdi da potraživanja podnosioca predstavke treba odbaciti. Po mišljenju Države, samo utvrđivanje povrede prava podnosioca predstavke predstavljalo bi dovoljno i pravedno zadovoljenje.

148. Sud konstatuje da je u ovom predmetu utvrdio nekoliko povreda. U takvim okolnostima, Sud smatra da se patnja i frustracija podnosioca predstavke, izazvana nečovječnim uslovima pritvora i činjenicom da je proveo duži vremenski period u pritvoru bez relevantnih i dovoljnih razloga, ne može nadoknaditi pukim utvrđivanjem povrede. Odlučujući na pravičnoj osnovi, Sud podnosiocu predstavke dosuđuje potraživani iznos na ime nematerijalne štete, uz sve poreze koji bi mogli biti zaračunati na taj iznos.

B. Troškovi i izdaci

149. Podnosilac predstavke nije tražio naknadu troškova i izdataka i to nije pitanje koje je Sud dužan da ispita na sopstvenu inicijativu (vidi predmet *Motière protiv Francuske*, br. 39615/98, stav 26., 5. decembar 2000. godine).

C. Zatezne kamate

150. Sud smatra da je primjereno da zatezna kamata bude zasnovana na najnižoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke uvećanoj za tri procentna poena.

IZ TIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. *Proglašava* da su pritužbe koje se odnose na uslove pritvora podnosioca predstavke u pritvorskoj jedinici grada Tomska i na navodnu povredu prava podnosioca predstavke na suđenje u razumnom roku ili puštanje na slobodu do početka suđenja prihvatljive, a ostatak predstavke neprihvatljiv;
2. *Utvrdjuje* da je došlo do povrede člana 3. Konvencije;
3. *Utvrdjuje* da je došlo do povrede člana 5. stav 3. Konvencije;
4. *Utvrdjuje*
 - (a) da tužena država treba da isplati podnosiocu predstavke, u roku od tri mjeseca od datuma kada ova presuda postane pravosnažna u skladu s članom 44. stav 2. Konvencije, iznos od 8.000 EUR (osam hiljada eura) na ime nematerijalne štete, koji je potrebno preračunati u ruske rublje prema važećem kursu na dan isplate, uvećan za sve poreze koji bi se mogli zaračunati;
 - (b) Da se od isteka navedenog roka od tri mjeseca do namirenja, na navedeni iznos plaća obična kamata po stopi koja je jednaka najnižoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke tokom perioda neplaćanja, uvećana za tri procentna poena.

Sastavljeno na engleskom jeziku i dostavljeno u pisanom obliku dana 12. marta 2009. godine u skladu s pravilom 77. stavovi 2. i 3. Poslovnika Suda.

Søren Nielsen
Sekretar

Christos Rozakis
Predsjednik